

BEVARANDEPLAN FÖR NYEDS KYRKOGRÅRD

Bevarandeplan för Nyeds kyrkogård, 2022

Inventering, text och foto där annat inte anges: Maud Forsberg och Mattias Libeck
Historiskt kartmaterial från Lantmäteriet

Omslagsbild: Kyrka och klocktorn från söder

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4
Gällande lagstiftning	5
Kyrkogårdar och gravvårdar – en historisk översikt	6
Gravvårdarnas utveckling på Nyeds kyrkogård	8
Kulturhistoriskt värde	11
Urval av gravvårdar	12
NYEDS KYRKOGRÅRD	13
Nyeds kyrkogårdshistorik	16
Fyra järngravvårdar på Nyeds kyrkogård	22
Nyeds kyrkogård idag	24
Inskriptioner och titlar på Nyeds kyrkogård	43
Grönt kulturarv på Nyeds kyrkogård	45
Byggnader vid Nyeds kyrkogård	48
Omgärdning vid Nyeds kyrkogård	49
Lagskydd	50
Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av Nyeds kyrkogård	51
Mycket värdefulla gravplatser på Nyeds kyrkogård	53
Värdefulla gravvårdar Nyeds kyrkogård	91
VÅRD OCH UNDERHÅLL	92
ORD OCH SYMBOLER	94
KÄLLOR	97

INLEDNING

En kyrkogård/begravningsplats kan på många sätt ses som ett lokalt arkiv och en källa till kunskap om människor som levt i en bygd eller stad. Deras livsvillkor, samhällets utveckling och olika ideal speglas i allt från begravningskick till inskriptioner på enskilda gravvårdar. Utifrån detta kan besökaren få en upplevelse som väcker tankar och funderingar.

Kyrkogården/begravningsplatsen är med andra ord en ovärderlig kulturmiljö men samtidigt även en plats som aktivt brukas och förnyas. Hur ska bevarandet och brukandet kunna gå hand i hand? Kyrkogårdarna/begravningsplatserna ska enligt Kulturmiljölagen "vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas". Utan att ha genomfört en kulturhistorisk inventering kan det vara svårt att fatta beslut om vad som är viktigt att bevara, och om vilka förändringar som kan ske utan att kulturmiljön påverkas negativt. Bevarandeplanen kan förhoppningsvis även utgöra underlag för Länsstyrelsens bedömningar och underlätta för vetenskaplig forskning.

Nyeds kyrkogård har inventerats under 2022. Arbetet har resulterat i en bevarandeplan för kyrkogården där även de gravvårdar som har ett högt kulturhistoriskt värde redovisas. Inventeringsarbetet har utförts som en selektiv inventering av antikvarie Mattias Libeck och undertecknad. Fältarbetet har även innefattat fotodokumentation av kyrkogårdarna och de gravvårdar som bedömts som mycket värdefulla respektive värdefulla. Arkiv- och litteraturstudier har också genomförts. Arkivstudierna har främst innefattat handlingar, ritningar och kartor i kyrkoarkivet, förvarat på Värmlandsarkiv. Utöver detta har studierna även innefattat Lantmäteriets tjänst "Historiska kartor", Riksantikvarieämbetets "e-arkiv" och "Bebyggelseregistret". För projektet viktig litteratur har varit Gravvårdar i sten: ett mångskiftande kulturarv av Anna Andreasson. Betydande kunskapskällor har även varit äldre bilder i bland annat Nyeds hembygdsförenings ägo liksom det underlag som finns för tidigare utpekade kulturgravar. Det sistnämnda togs fram i samverkan mellan kyrkogårdsförvaltningen och lokalhistorisk kompetens några år in på 2000-talet. Av betydelse för arbetet har också den fotodokumentation av kyrkogårdens alla gravvårdar varit som utfördes 2010 av Hans Carlsson, Nyeds hembygdsförening.

Urvalet av gravvårdar har gjorts av Maud Forsberg, Antikvarietjänst och Mattias Libeck, Libeck Antikvarie, i samråd med en referensgrupp bestående av Elna Forsberg, Charlotta Hagberg, Karin Jardelid, Ulrika Lindborg samt Malin Lundquist på Karlstads pastorat. Förtroendevalda representanter i referensgruppen har varit Benny Ahremark Persson, Kyrkorådet, samt Stina Eriksson och Gunilla Kvarnström, Församlingsrådet, Alster-Nyedsbygdens församling.

Bevarandeplanen har författats utifrån "Mall för upprättande av bevarandeplan för kyrkogård" som undertecknad tagit fram på uppdrag av Karlstads stift.

Bevarandeplanen antogs av kyrkorådet den 30 januari 2023.

Maud Forsberg
Antikvarie
Antikvarietjänst Eld & Forsberg AB

Gällande lagstiftning

Kulturmiljölagens 4 kap behandlar tillståndsfrågor avseende åtgärder och förändringar på kyrkobyggnadens exteriör, interiör, kyrkotomt, begravningsplats och inventarier. Vid frågor rörande förändringar på kyrkogården kontaktas Samhällsbyggnadsenheten, Länsstyrelsen Värmland.

Begravningslagen behandlar frågor om begravningsverksamhet, begravningsplatser, gravrätt och gravanordningar. Frågor som rör Begravningslagen hanteras av Kyrkogårdsförvaltningen.

Plan- och bygglagen innehåller bestämmelser om planläggning av mark och vatten. Bygglövsfrågor gällande byggnader, installationer och utvidgning av kyrkogårdar handläggs av Stadsbyggnadsförvaltningen, Karlstads kommun.

Gravvårdar i kvarter 16 på Nyeds kyrkogård.

Kyrkogårdar och gravvårdar – en historisk översikt

I alla tider och inom alla kulturer har människor på något sätt tagit hand om sina döda. Enligt kristen tro besegrade Jesus döden och likt honom ska alla troende också uppstå ifrån de döda.

De första kristna övertog semiternas gravskick att begrava sina döda på speciellt avsatta platser. Jordbegravning har därefter ända in i modern tid varit det kristna begravningssättet och de döda begravdes länge i östvästlig riktning för att på uppståndelsens dag kunna möta Kristus ansikte mot ansikte.

Redan under medeltiden användes området närmast kyrkan som begravningsplats. Området inhägnades som regel för att markera gränsen för den vigda jorden. Tidigt användes gårdsgårdar eller knuttimrade träbalkar, vilka i äldre tid kallades för bogårdsmur. Också kyrkogårdsmurar av sten förekom under medeltiden. Själva kyrkogården var öppen, gräsbevuxen och betades av kreatur. Gravarna var oregelbundet placerade och gränsen dem emellan omarkerad.

Enligt en seglivad föreställning skulle inte norrsidan om kyrkobyggnaden ha använts som begravningsplats under medeltiden då man trodde att onda makter vistades i norr. Andra forskningsrön visar dock att kvinnorna under tidig medeltid i många fall begravdes på kyrkans norrsida, Mariasidan, medan männen oftast begravdes på sydsidan. Senare förvisades självspillingar, d.v.s. de som tagit sitt eget liv, och avrättade personer till den norra delen av kyrkogården. De mest eftertraktade gravplatserna låg närmast koret och söder om kyrkan, helst direkt intill kyrkväggen. På så sätt delades kyrkogården in i områden som skilde de besuttna från de gendomslösa.

Under senmedeltiden kunde personer ur de högre samhällsskikten också få sina gravplatser inne i kyrkorna. Kyrkorummen blev härigenom hälsovådliga att vistas i men först med 1783, 1805 och 1815 års kungliga förordningar fick de hygieniska aspekterna genomslag och detta begravningsskick förbjöds. För att komma till rätta med de äldre överfyllda kyrkogårdarna beslutade riksdagen år 1815 att begravningsplatserna av hygieniska skäl skulle anläggas på avstånd från kyrka och bebyggelse. Härigenom uppstod den separering mellan kyrkogård och griftegård/begravningsplats som särskilt präglar större samhällen och städer. Kungl. Majt anbefalldes också att begravningsplatserna skulle inhägnas och planteras med buskar, träd och häckar. Dessa ansågs inte bara ha en estetisk funktion utan att de också renade luften. Nya planritningar på kyrkogårdar skulle vidare godkännas av Överintendentsämbetet. Kyrkogårdsidealet kom till en början att präglas av symmetriska grusgångssystem likt stadsplaneringens rutnätsplan, regelbundna kvarter, markerade gravplatser med stensocklar eller påkostade gjutjärnsstaket, alléer och tuktade planteringar. Under 1800-talets senare del kom den engelska fria och naturliga parkstilen, med mjukt formade kvarter och slingrade gångar, att påverka utformningen av många kyrkogårdar.

Under medeltiden var träkors den vanligaste markeringen på gravarna. Tidigt började dock de mer välbeställda att förse sina gravar med liggande hållar och ibland resta stenar eller sarkofager. Under 1600-talet började de liggande hållarna ersättas av resta stenar vilket gav kyrkogårdarna en helt ny karaktär. Samtidigt blev järnkors allt vanligare. I Värmlands och Dalslands bruksbygder fick speciellt smideskors, ofta med rik utformning, stort genomslag. Under 1800-talets andra hälft började större stenhuggerier att i tryckta kataloger lansera höga iögonfallande granitstenar som på beställarnas önskemål kunde förses med ornament och förgylld text som förutom den dödes namn och levnadsdatum också angav yrke och gårdsnamn eller hemort. Den stora allmänheten fortsatte dock att använda enkla träkors eller mer anspråkslösa stenar.

Under funktionalismen på 1930-talet förändrades idealet mot mer enhetliga och lättskötta kyrkogårdar med anspråkslöst utformade granitstenar stående i raka rader på obrutna häckinramade gräsytor. Förändringen mot enkelhet och likformighet speglade en samhällsförändring som i stort präglades av ett större jämställdhetsideal. Stränga bestämmelser om mått och utformning, samt massproduktion av stenar, medförde under kommande årtionden att gravvårdarnas äldre variationsrikedom försvann. Från 1990 ges utformning av gravvårdarna åter större frihet. Under senare tid har antalet urngravar ökat. Många väljer också att få askan anonymt nedgrävd i minneslundar. Dessa begravningskick kan höra samman med att antalet krematorier har ökat men också med ett förändrat synsätt på döden.¹

Ett nytt gravskick som alltmer efterfrågas är askgravlund. Begravning i askgravlund innebär att askan sätts ner i ett område utan gravrätt. Anhöriga tillåts vara med vid gravsättningen och den gravsattes namn, födelse- och dödsår graveras på en platta som sätts upp vid en gemensam smyckningsplats. En askgravlund är med andra ord en mindre anonymiserad form av minneslund.

¹ Nordström 1999. Kapitlet har med författarens tillstånd hämtats från skriften *Kyrkan mitt i byn*.

Gravvårdarnas utveckling på Nyeds kyrkogård

1800-talets första hälft

kv 16, 135

kv 12, 47-49

Daniel Herlenius, porträtt i Väse kyrka.

De två äldsta gravvårdarna på Nyeds kyrkogård är från tidigt 1800-tal. En tid då gravstensformerna som regel var enkla och ofta inspirerade av antikens Grekland och Rom. En sådan är gravvården över prästen Elov Arrhenius (kv.16,135). Tyvärr har dock den krönande "tempelgaveln" gått förlorad. Tidstypisk är också den längre berättande inskriptionen. Gravhällen över prästen Daniel Herlenius, död 1807, har troligen tidigare legat i kyrkans kor.

1800-talets andra hälft

kv 1, 1

Gjutjärnskors söder om kyrkan.

kv 5, 34

Från mitten av 1800-talet och framåt följer gravvårdarna på Nyeds kyrkogård den stilutveckling som är gemensam för hela landet. Industriellt tillverkade gravvårdar blev vanligare, likaså material som gjutjärn och granit.

Gravvårdar i klassicerande stil användes fortsatt. Här kan nämnas en obeliskformad gravstenen över släkten Norrbom (kv 3, 13-16), samt den enda gravstenen i kvarter 1.

Vid denna tid blev också medeltidsinspirerade gravvårdar i nygotisk stil populära. Här finns exempelvis ett intrikat utformat gjutjärnskors uppställt söder om kyrkan. På samma plats finns även ett antal enklare gjutjärnskors, vilka alla är från 1860-talet. En stor gjutjärnsurna som är rest över Bengt Gustaf Geijer bör också nämnas (kv 5, 34).

kv 3, 13-16

Runt sekelskiftet 1900

kv 2, 88-89

kv 7 10-12

Kv 7, 10-12

Den industriella utvecklingen under senare delen av 1800-talet medförde att fler hade möjligheter att köpa en gravvård, och de valdes ofta ur det omfattande katalogmaterial som stenindustrin tog fram. Gravvårdarna tillverkades som regel i granit eller diabas, och i ett stramt klassicerande formspråk. Detta innebar att gravvårdarna snart såg ut på samma sätt i hela landet och att de lokala traditionerna och materialvalen försvann successivt. Det finns ett stort antal "katalogstenar" på kyrkogården i Nyed, varav några i diabas med schablondekor. Som ett exempel kan gravvården över Nils Lorenz Nilsson nämnas. Denna är tillverkad av Westerviks Granitindustri (kv 2, 88-89). Ett exempel som visar att allt fler nu hade råd att köpa en "katalogsten" är en liten schablondekorerad sten som utgör en rest av en allmänlinje (kv 20, 56).

kv 20, 56

De bemedlades gravstenar blev kring sekelskiftet allt större och pampigare. Exempelvis blir stora bautastenar vanliga. Som ett exempel kan en gravplats som omgärdas av stenpollare och kätting nämnas. På denna finns en råhuggen bautasten i röd granit (kv 6, 12-14).

Gravvårdar i jugendstil gjorde också sitt intåg vid sekelskiftet 1900. Inspiration hämtades här från naturens oregelbundna och organiska former. På Nyeds kyrkogård finns endast en sådan gravvård (kv 7, 10-12).

1900 – 1900-talets mitt

kv 14, 17-20

kv 4, 19-20

kv 3, 19-20

Som en reaktion mot sekelskiftets ideal uppstod efter en tid ett krav på reglering av gravvårdarnas utseende, främst beträffande höjd men också beträffande material och utformning. Kyrkogårdarna upplevdes som röriga och stenarna som alltför stora. De serietillverkade gravvårdarna fann man också vara gjorda utan känsla och hantverksskicklighet. Främst arkitekten Harald Wadsjö presenterade andra alternativ där inspiration hämtats från tidiga gravvårdar och där föresatsen även var att hitta tillbaka till en äldre hantverkstradition. Exempel på en sådan gravvård är den över Lars Larsson (kv 14, 17-20).

På 1930- och 40-talet började funktionalismen påverka gravkonsten mot det än mer avskalade. Från att ha varit smala och höga blir gravvårdarna också lägre och bredare. Under mellankrigstiden förändrades med andra ord idealet till förmån för mer anspråkslöst utformade stenar och större enhetlighet. Ett exempel från 1930-talet finns på Nils Johan Erikssons familjegrav (kv 4, 19–20). En minnesvård över Carin Lindberg visar på ett än tydligare inflytande av funktionalismen (kv 3, 19–20).

1900-talets mitt – idag

Exempel på gravvårdar från senare delen av 1900-talet fram till idag. Ingen av dessa är utpekad som mycket värdefull eller värdefull.

I samband med att levnadsförhållandena blev bättre blev konformismen än mer tydlig, med ett enhetligt formspråk med ytterst små variationer. Fram till 1950-talet var stenens dekor som regel helt symmetrisk men därefter blir en asymmetrisk dekor allt vanligare, likaså var materialet fram till denna tid oftast mörkt grå granit och svart diabas. Från 1960-talet används fler stensorter och gravstenar i röd granit blir allt vanligare.

Från och med 1990-talet har den ökande individualiseringen i samhället gjort att gravvårdsutvecklingen gått mot en mer personlig utformning. Större ansträngningar görs nu för att manifesteras vem den gravsatte var i livet. Detta innebär att gravstensformer, symboler och inskriptioner nu åter är mer varierande. Nytt är också att utsmyckningen av gravarna inte längre består enbart av blommor och gravlyktor. Exempelvis har änglar och stenar med text blivit vanligt förekommande tillägg.

Kulturhistoriskt värde

Det kulturhistoriska värdet är inte statiskt och vad som anses vara kulturhistoriskt värdefullt varierar med tiden. Det som i sin samtid anses vara fult eller ointressant kan senare upphöjas till kulturarv. Kulturhistoriskt värde består av flera samverkande delvärden. Dessa finns beskrivna i Axel Unnerbäcks bok *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse, vilken varit vägledande vid detta arbete*.

Kyrkogårdar och gravvårdar kan ge information om samhällets historia, både på lokal, regional och nationell nivå. De har då ett **samhällshistoriskt** och/eller ett **lokalhistoriskt värde**. Till exempel kan inskriptioner på gravvårdar berätta om vilka näringar som varit vanligt förekommande under olika tider, om specifika händelser eller om byar och gårdar som inte längre finns kvar. **Socialhistoriskt värde** gränsar ofta till samhällshistoriskt värde, men med fokus på människan i samhället. På kyrkogårdar speglas det sociala livet tydligt, då människor tidigare ofta begravdes på olika delar av kyrkogården beroende på klass och ekonomiska möjligheter att köpa en gravplats. Genom inskriptioner kan också män, kvinnor och barns status i samhället under olika perioder avläsas. **Personhistoriskt värde** kan tillskrivas gravvårdar över kända och intressanta personer.

Miljöskapande värde kan tillskrivas gravvårdar som i sig inte har ett högt kulturhistoriskt värde, men som genom sin placering eller som del i en grupp är viktiga för helhetsmiljön på kyrkogården. Även vegetation, murar, byggnader och andra inslag på en kyrkogård kan ha miljöskapande värde. Gravvårdar som är konstnärligt gestaltade kan tillskrivas **konstnärligt värde**.

Inskriptioner berättar mycket om bygden och människorna som levt där, liksom om näringslivet och samhällets utveckling i stort. Vad som står skrivet på en gravvård är ofta typiskt för den tid då den tillkom. På gravvårdar från 1600–1800-talet och genom nästan hela 1900-talet finns många antika och kristna **symboler**. Idag har dessa symboler till stor del ersatts av dekorer och symboler med personliga förtecken.

I övrigt bör gravvårdar som är **tillkomna före mitten av 1800-talet** bevaras, eftersom de är hantverksprodukter från tiden före den industriella serietillverkningen av gravvårdar, och eftersom få såpass gamla gravvårdar finns bevarade. Även gravvårdar tillkomna från mitten av 1800-talet till 1930-talet kan vara hantverksprodukter väl värda att bevara. Gravvårdar kan vara värda att bevara på grund av materialet som de är utförda i. Alla gravvårdar eller detaljer i **gjutjärn** bör bevaras, eftersom de berättar om en unik tillverkningsmetod och för att många gjutjärnsdetaljer redan har försvunnit. Likaså bör gravvårdar i **smidesjärn** bevaras. **Träkors** var länge vanligt förekommande på gravar. Få av dessa finns kvar på kyrkogårdarna på grund av materialets förgänglighet och de bör därför bevaras. Likaås bör gravvårdar i **lokala material** eller hantverk bevaras.

Tidstypiska gravvårdar kan även pekas ut som kulturhistoriskt värdefulla. Syftet med bevarande är då att visa på variationen i stil under olika tider. Dessa gravvårdar bidrar då till att visa på olika tidsskikt på kyrkogården. På exempelvis en utvidgning från 1940-talet kan det vara viktigt att bevara gravvårdar från den perioden, medan det i ett kvarter med många gravvårdar från förra sekelskiftet är viktigt att bevara just dessa.

Urval av gravvårdar

Urvalet av gravvårdar som ska bevaras har baserats på ovan nämnda kulturhistoriska värden, riktlinjer i Centrala Gravvårdskommitténs *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar* och diskussioner i referensgruppen.

De kulturhistoriskt värdefulla gravvårdarna har delats in i kategorierna "mycket värdefull" och "värdefull", enligt Centrala Gravvårdskommitténs *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*.

De gravvårdar som klassas som **mycket värdefulla** ska bevaras när gravrätten återlämnas. De ska sålunda inte återanvändas och så långt som möjligt bevaras på sin ursprungliga plats. De **värdefulla** gravvårdarna *bör* bevaras. Förändringar av värdefulla gravvårdar och återupplåtelse av gravplatsen kan ske, så länge det kulturhistoriska värdet inte minskar. Vid tveksamheter kring detta bör Länsstyrelsen kontaktas. Många av de värdefulla gravvårdarna ingår i ett sammanhang som ger dem miljöskapande värde och gör dem viktiga för kyrkogårdens eller ett kvarters karaktär.

Urvalet av gravvårdar har gjorts av Maud Forsberg, Antikvarietjänst och Mattias Libeck, Libeck Antikvarie, i samråd med en referensgrupp bestående av Elna Forsberg, Charlotta Hagberg, Karin Jardelid, Ulrika Lindborg samt Malin Lundquist på Karlstads pastorat. Förtroendevalda representanter i referensgruppen har varit Benny Ahremark Persson, Kyrkorådet, samt Stina Eriksson och Gunilla Kvarnström, Församlingsrådet, Alster-Nyedsbygdens församling.

NYEDS KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning:	Karlstad Ed 4:1
Gravskick:	Jordbegravning, askgravlund och minneslund
Antal gravsättningar:	ca 48/år de senaste 10 åren
Tillkomst:	1590-tal
Utvidgningar:	1824, 1917, 1924, 1953, 1981, 2012
Area:	ca 35 000 m ²

Nyeds kyrka ligger i utkanten av Molkoms samhälle, ca tre mil norr om Karlstad, på en landtunga mellan Molkomssjön och Borssjön. En första kyrka byggdes på platsen i slutet av 1500-talet.

Nyeds socken bildades 1593 och omfattade ett 30-tal hemman, vilka tidigare hört till angränsande socknar. Till en början ingick Brattfors och Älvsbacka, men de bröts sedermera loss från Nyed såsom egna församlingar.

I sitt första skede var socknen som helhet att betrakta som en jordbruksbygd. Från 1600-talets första hälft fram till 1800-talets slut var Nyed de många järnbrukens socken, med ett tiotal hammarbruk för tillverkning av stångjärn och diverse manufakturer. Nyed var under en lång tid en egen bergslag, bildad 1649. Den första stångjärnshammaren anlades i älven mellan Borssjön och Molkomssjön, efter att kyrkoherde Luth erhållit privilegier för detta år 1629. Hammarbruk anlades även vid Norum, Övre Fösked och Nedre Fösked, Hökebro, Råglanda, Lindfors, Näshammar och Böckelshammar. Efter nedläggningarna blev jordbruk åter den bärande näringen, blandat med vissa industrietableringar.

Karta över hemmanet Edet upprättad år 1777. Kartan visar kyrkan och kyrkogården strax sydväst därom. Sydost om kyrkan låg klockaregården. Lantmäteriet.

Laga skifteskarta från år 1837 som visar kyrkogårdens dåvarande utbredning. Lantmäteriet.

I och med järnvägens tillkomst år 1876 inträdde stora förändringar. Vid Bergslagsbanan som drogs genom socknen anlades två stationer, Molkom och Lindfors. Vid dessa uppstod så småningom tätbebyggelse, särskilt i Molkom. Molkom blev municipalsamhälle 1946 och Nyeds storkommun bildades 1952 med Alster, Älvsbacka och Nyeds socknar. Sedan kommunsammanslagningen 1971 ingår Nyed i Karlstads kommun.

Den första kyrkan förstördes av en åskbrand 1643. Året därpå uppfördes en ny kyrkobyggnad vilken även den förstördes av en åskbrand, år 1702. Den nuvarande kyrkan uppfördes 1703-06 som en korskyrka utan torn under ledning av en byggmästare från Filipstad. Klockstapeln väster om kyrkan uppfördes på 1780-talet. Åren 1897-1899 genomfördes en omfattande renovering under ledning av Carl Otto Forsberg, disponent och arkitekt.

Nyeds kyrka utgör idag en del i Alster-Nyedsbygdens församling med kyrkorna i Nyed, Älvsbacka och Alster. Alster-Nyedbygden ingår i Karlstads pastorat som totalt omfattar elva kyrkor och nio kyrkogårdar. Av de senare är fyra belägna i tätorten Karlstad. Gemensamt för alla landsortskyrkorna i pastoratet är att kyrkogården ligger i anslutning till kyrkan.

Bilden är tagen i slutet av 1800-talet. Utmed vägen ser man kyrkstallar och ett magasin som fanns här vid tiden. Nyeds hembygdsförening.

Vykort som visar kyrkan runt år 1900. Vid tiden fanns det få framträdande gravvårdar på kyrkogården söder om kyrkan. Den obeliskformade stenen till höger liksom det vita korset är borta idag. Stenen till vänster kan dock vara nuvarande sten på gravplats 1-2 i kvarter 16 och längre bort kan man ana det gjutjärnskors som återfinns på gravplats 128 i kvarter 13. Fotograf S. J. Ölander. Nyeds hembygdsförening.

Nyeds kyrkogårdshistorik

Kyrkogården vid Nyeds kyrka är sannolikt samtida med den första kyrkan på platsen som uppfördes vid 1500-talets slut. Det var i äldre tid vanligt att norra sidan av en kyrkogård inte användes för begravning. Norr förknippades med onda makter och det ansågs mindre hedersamt att begravas där. Så var fallet även vid Nyeds kyrka där den äldsta delen av kyrkogården ligger strax söder om kyrkan.

Den första dokumenterade utvidgningen skedde **1824**, då ett område med begravningsplatser norr om kyrkan tillfördes. Marken skänktes av brukspatron Lennartsson. För att marken skulle kunna tas i bruk som begravningsplats ska bönderna i trakten ha fått köra fyllnadsmaterial i ca 15 års tid. Totalt lär man ha kört 17 100 lass.

I samband med den omfattande renovering av kyrkan som skedde 1897–1899 tömdes en tidigare gravkammare under kyrkans kor. 92 kistor med stoftet efter de som begravts under kyrkgolvet flyttades ut på kyrkogården.

Nyeds kyrka och kyrkogård år 1913. Foto Helge Kjellin. Riksantikvarieämbetet.

Kyrkogården runt år 1920. Bilden visar gravkullar, ett flertal träkors liksom många stenvårdar. Bilden tycks vara tagen i nuvarande kvarter 18. Fotograf Henrik Carlsson. Nyeds hembygdsförening.

Vy mot sydost år 1913, med den så kallade tiondeboden i bakgrunden, flyttad till en plats norr om kyrkan före 1917. I förgrunden nuvarande gravplats 34 i kvarter 5. Foto Helge Kjellin. Riksantikvarieämbetet.

Karta upprättad år 1912 som visar Nyeds kyrkogård. På kartan finns senare gjorda noteringar som berättar om de många gravplatser som anlades på 1910- och 1920-talet. Värmlandsarkiv.

Nästa kända utvidgning av kyrkogården skedde på 1910-talet. En karta upprättad 1912 visar hur ett större område öster om kyrkan skulle tas i anspråk. Hela kyrkogården på kartan motsvarade kvarteren 1–22 enligt dagens indelning. Här finns även information om arbeten som senare kom att genomföras. I kvarteren närmast sjön (idag kvarter 7–10) anlades nya gravplatser 1914. Nuvarande kvarter 10 betecknades som det nya allmänna området. Invigningen förrättades **1917** av biskop J.A. Eklund i samband med en första gravsättning. I sydöstra delen av kyrkogården, i nuvarande kvarter 19, finns en notering om att detta utgjorde det gamla allmänna området. Eventuellt omfattade området även kvarteren 20–22. När detta togs i bruk första gången saknas det uppgift om. En anteckning i kvarter 21 berättar: "Togs i nytt omlopp 2/4 1922". På en kopia av samma karta står det på samma ställe noterat "ny period". Vid det laget var alla gravplatserna i kvarter 10 utnyttjade.

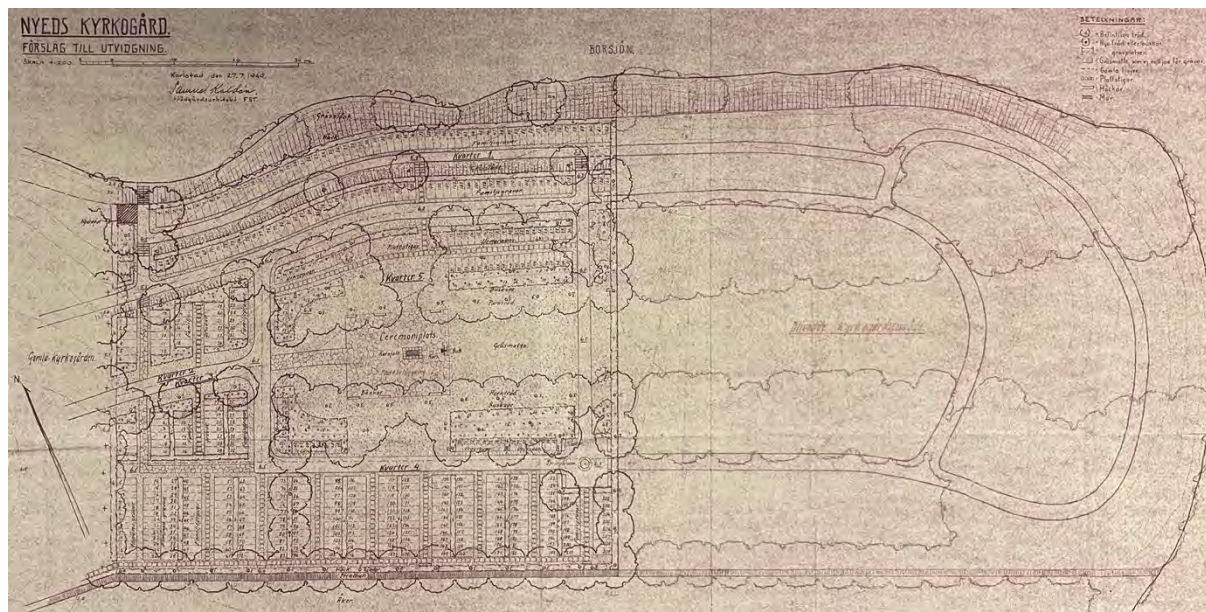
År 1922 anordnades 100 nya gravplatser nordost om kyrkan, i nuvarande kvarter 4, vilka invigdes **1924**. Även denna gång förefaller J.A. Eklund haft rollen som invigningsförrättare. Gravplatserna ska ha anordnats genom så kallat nödhjälpsarbete.

Flygfoto över Nyeds kyrka år 1935. AB Flygtrafik Dals Långed. Värmlands Museums bildarkiv.

Foto taget ca 1945 som visar sydvästra delen av kyrkogården med en stor mängd gravvårdar och gravplatser inramade med sten eller häck. Fotograf K. Lindenberg, Göteborg. Nyeds hembygdsförening.

Samuel Kaldéns förslag till utvidgning, 1949. Nyeds kyrkoarkiv, Värmlandsarkiv.

Nästa utvidgning ägde rum runt 1900-talets mitt. Redan 1947 upprättade agronomen Axel Bengtsson en plan över nytt område öster om den befintliga kyrkogården, vilket även skulle rymma en ceremoniplats. Under de följande två åren var trädgårdsarkitekten Samuel Kaldén involverad i utformningen av det nya området, enligt bevarade handlingar. Invigningen förrättades först **1953**. Kyrkogården fick nu huvudsakligen den utbredning i öster den har idag. Ceremoniplatsen utformades som en plattbelagd yta med ett träkors i fonden.

Vid 1950-talets början ska det ha funnits tre allmänningar på kyrkogården vilka nu började användas för enskilda gravar.

År **1970** upprättades både ny kvartersindelning och ny gravnumrering med hjälp från Samuel Kaldén.

Den senaste utvidgning skedde **1981**, då ett område i söder införlivades med kyrkogården. Bevarade ritningar visar att det fanns planer på en utvidgning söderut redan vid mitten av 1940-talet. Man valde då i stället, som nämnts ovan, att förlänga kyrkogården mot öster.

År **1994** ersattes den tidigare ceremoniplatsen i kvarter 27, med stenplattor, träkors och en uppmurad bänk att ställa en kista på, av nuvarande minneslund.

År **2012** invigdes en askgravlund.

År **2022** omvandlades kvarteren 43–46 till en muslimsk begravningsplats, betecknad kvarter 43.

Fyra järngravvårdar på Nyeds kyrkogård

Innan industrialismens intåg vid 1800-talets mitt var gravvårdarna hantverksmässigt utförda i trä eller sten, och de sistnämnda var något endast de välbeställda hade råd med. De första industriellt framställda gravvårdarna var däremot i gjutjärn, och blev relativt vanliga under 1800-talets senare hälft.

Värmlands historia är i mångt och mycket förknippad med järnhanteringen, vilken hade sin storhetstid under 1800-talets andra hälft. Det är därför inte konstigt att det på Värmlands kyrkogårdar finns ett relativt stort antal gravvårdar i gjutjärn. De flesta är kors, vilka möjligen kan vara gjutna vid något närbeläget bruk.

Enkla kors med gjuten inskription är relativt vanliga, och ofta saknar de dekorationer. Ett sådant exempel är korset för G.E. Vigelius. Andra kors är genombrutna med intrikata former, som det över Maria Kajsa Jonsdotter. Denna typ har sällan en gjuten inskription utan istället en fastskruvad inskriptionsplatta. På korset här i Nyed finns även en platta med inskription på korsets baksida.

Jan Petter Månssons kors kan sägas vara ett mellanting mellan nämnda typer. Vid korsets fot ses här en relief av en knäböjande ängel, vilket inte är en helt ovanlig dekor på gjutjärnskors.

Invid gjutjärnskorsen finns en annan typ av gravvård i järn. På en smidd fot har en inramad kistplåt placerats. Kistplåtar bestod av dekorativt klippta bleckplåtar som var fastsatta på kistan. I samband med gravsättningen togs de av och ofta placerades de vid den kyrkbänk som använts av den avlidne när denne var i livet.

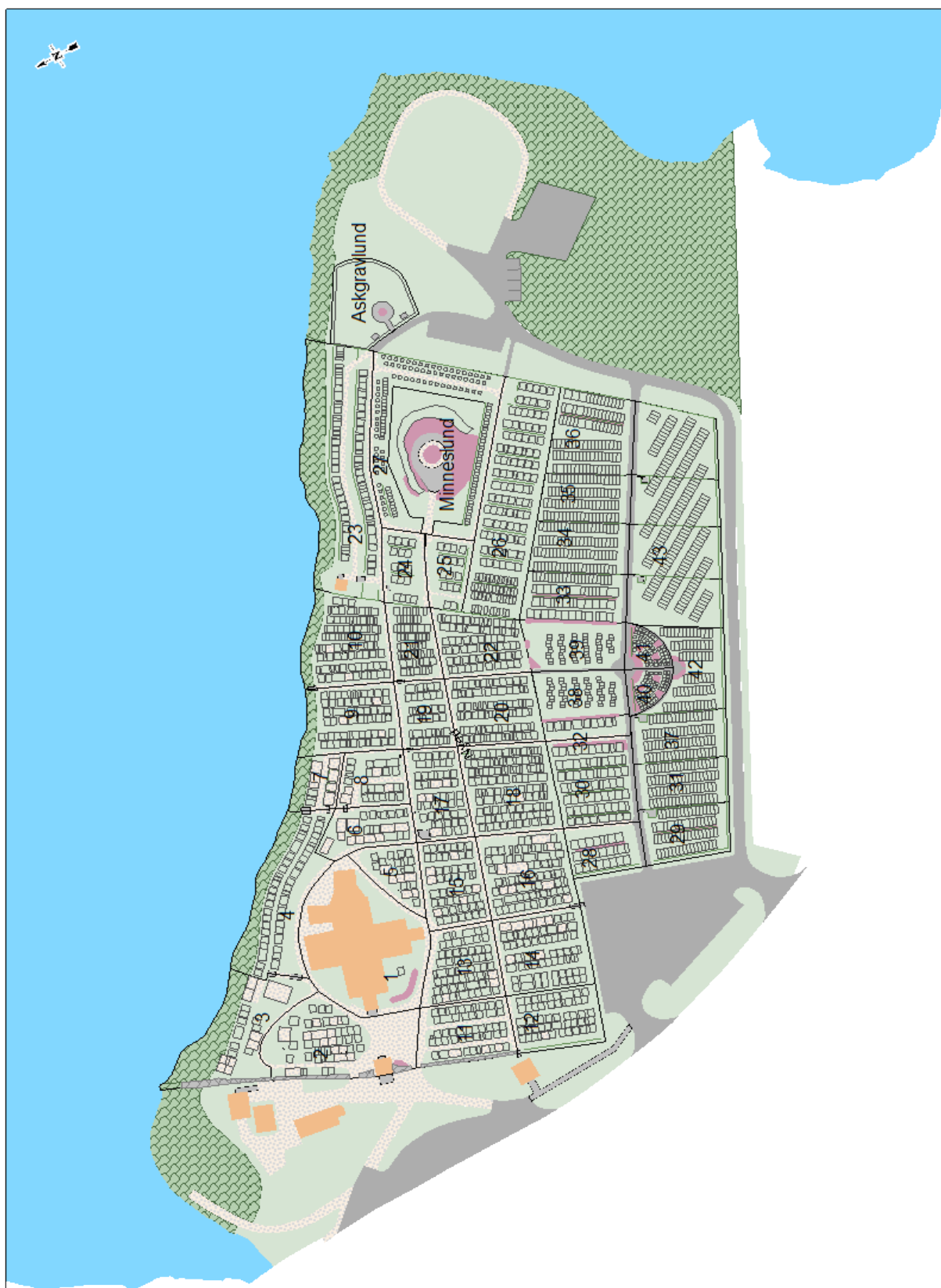
Det hände också att kistplåtarna som här placerades på graven. Gravvårdar av denna typ är emellertid ovanliga, men ett par finns på Nordmarks kyrkogård i Filipstad. Kanske är det därför ingen slump att Jan Erik Jansson Holmqvist, på vars grav gravvården stått, kom just från Nordmarks socken.

Under 1800-talet var det vanligt med längre inskriptioner på gravvårdarna. Ibland hämtades de ur bibeln eller som i fallet med Holmqwists gravvård ur psalmboken. Värt att lägga märke till är också de inledande inskriptionerna H. H. som står för "Här Hvilar".

Gravvårdar i järn i kvarter 1. Var och en av de fyra gravvårdarna representerar ett enskilt livsöde. Från vänster:

1. Maria Kajsa Jonsdotter var född i Åtorp men avled i Fösked endast 41 år gammal. Dödsorsaken sägs ha varit maginflammation. Efter sig lämnade hon maken och sex barn i åldrarna 1–15 år.
2. Jan Petter Månsson avled i en ålder av 67 år och omnämns i husförhörlängder som arbetskarl. I dödboken anges han dock som "undantagsegare".
3. Gustaf Emanuel Vigelius var bokhållare på Kärnhyttan och dog endast 29 år gammal. Vigelius var född i Vänersborg och hade året innan han avled flyttat till Kärn från Billingsfors, där han också varit verksam som bruksbokhållare.
4. Bergsmanssonen Jan Erik Jansson dog endast 25 år gammal av vad som i dödboken anges som "slag". Vid tiden för sin död vistades han i Rusberg, där han var en av de arbetare som anlade den nya landsvägen.

Karta över Nyeds kyrkogård och kvarteren 1–43. Karlstads pastorat.

Nyeds kyrkogård idag

Nyeds kyrkogård består av 46 kvarter, varav kvarter 1–22 härrör från tiden före 1950-talets stora utvidgning. Denna del omnämns här som den gamla kyrkogården, och tillkom till stora delar i samband med att den första kyrkan byggdes i slutet av 1590-talet. I gamla kyrkogården ingår också ett område norr om kyrkan som tillkom 1824 och 1917. På den utvidgning som gjordes 1953 finns fem kvarter (23–27) och en minneslund från 1994. Resterande kvarter (28–46) finns på 1981 års utvidgning. År 2012 anlades en askgravlund öster om kvarter 27.

Kyrkogården är relativt kuperad, och kyrkan och klockstapeln ligger på en höjd i den västra delen. Från denna sluttar marken österut så att en sänka bildas vid övergången till den högre belägna utvidgningen från 1953. Mot sjön i norr sluttar marken brant ner mot vattnet där det finns en stödmur. Delar av området är här terrasserat. Utvidgningen från 1981 ligger däremot på plan mark.

Förutom några solitära barrträd finns endast lövträd på kyrkogården. De flesta är skogslindar som bildar alléer, trädtrader och trädkrans. Mot vattnet står stora alar. De få rygghäckar som finns på gamla kyrkogården består av måbär, medan det på den senaste utvidgning finns rygghäckar av oxbär.

På gamla kyrkogården och på 1953 års utvidgning finns grusgångar, medan det i gränsen mot den nyaste delen finns en asfalterad gång som löper från parkeringen och österut. På kyrkogården finns ett 70-tal grusgravar, varav sju är omgärdade av järnstaket och en med kätting mellan stenpollare. Gravvårdarna på den gamla kyrkogården har varierande storlek och utformning. Allt från små gravvårdar från resterna av allmänlinjerna till monumentala gravvårdar i form av bautastenar och urnor förekommer. På övriga kyrkogården är gravvårdarna mer likartade så som är vanligt från mitten av 1900-talet och framåt.

Kvarter 1

Kvarteret omger kyrkan men det är endast söder om kyrkan som det finns gravvårdar. I hörnet mellan västra och södra korsarmen finns en gravsten från 1800-talet senare del. Söder om koret står fyra nyrenoverade gravvårdar av järn uppställda, alla från 1860-talet. I vinkeln mellan västra och södra korsarmen finns en perennrabatt mot grusgången. Här finns också två häggmisplar.

Kvarter 2

Kvarteret ligger väster om kyrkan och avgränsas i väster av kyrkogårdsmuren. I söder finns klockstapeln och grusplanen framför kyrkan. I norr gränsar kvarteret till det lägre liggande kvarter 3. I utkanterna av gravområdet löper en grusgång.

Kvarteret präglas av närheten till kyrkan och klockstapeln, men också av den sluttande marken och det stora antalet grusgravar.

De flesta gravvårdarna är av den låga breda typen och främst utförda i granit. Här finns också ett gjutjärnskors och en gravsten som är införlivad i muren.

Gravarna finns längs gångarna men också i gräsyrtorna däremellan. Förutom en hängapel finns perenner som flocknäva och funkia på någon gravplats. Träjon som en gång troligen varit planterad på en gravplats finns nu spridda i kvarteret.

Kvarter 3

Kvarteret ligger nordväst om kyrkan och är ett kvarter med relativt få gravvårdar. I väster avgränsas kvarteret av kyrkogårdsmuren och i norr av en stödmur med gjutjärnstaket mot sjön. I söder gränsar kvarteret till kvarter 2 och i öster till kvarter 4. Mellan kvarter 3 och 4 finns en trappa ner till de lägst belägna gravarna. Invid trappan finns en stödmur av sinnersten, och på det högre planet ovan stödmuren finns den s.k. Lennartssonska graven.

I övrigt finns tre grusgravar, varav en med järnstaket. Bland gravvårdarna märks särskilt ett gjutjärnskors, ett par kors i sten samt en hög obeliskformad sten. Flera av gravvårdarna i detta kvarter är resta över präster.

Kvarteret präglas av närheten till vattnet och de stora alarna som står utanför stödmuren. De intilliggande ekonomibyggnaderna påverkar också kvarterets karaktär.

De flesta gravvårdar står i öppen gräsmatta. Vegetationen består i övrigt av en skogslind samt en relativt nyplanterad vitbrokig lönn. En gravvård flankeras av ölandstok och på Lennartssonska graven finns en stor vresros.

Kvarter 4

Kvarteret ligger norr om kyrkan och består av två gravrader. I väster angränsar kvarteret till kvarter 3 och i norr finns en stödmur med gjutjärnstaket mot sjön. I söder finns kyrkan och i öster kvarter 7. Mellan kvarter 3 och 4 finns en trappa ner till de lägst belägna gravarna.

Kvarteret består av två terrasser som åtskiljs av en stödmur av kvadersten. På den övre terrassen finns endast liggande gravvårdar medan det på den nedre finns stående gravvårdar av varierande typ men alla relativt låga.

Kvarteret är gräsbelagt och den enda vegetation som finns i kvarteret är en syrenhortensia och på någon gravplats finns kärleksört.

Kvarteret följer strandlinjen och präglas av närheten till vattnet och kyrkan, samt av de stora alarna som står utanför stödmuren.

Kvarter 5

Kvarteret är relativt litet och triangelformat. Det ligger strax sydost om kyrkan och gränsar till kvarter 6 i öster och kvarter 15 i söder. Hela kvarteret omges av grusgångar.

De mest utmärkande gravvårdarna är ett stort smideskors och en stor gjutjärnsurna. Den sistnämnda är rest över brukspatron Bengt Gustaf Geijer. Övriga gravvårdar är av varierande ålder, storlek och stensort. Fem grusgravar finns, likaså några gravar som är smyckade med cypress, snöbär och bukettspirea. I kvarteret finns också en dvärgblågran.

Närheten till kyrkan och de monumentala gravvårdarna speglar de bemedlades privilegium att begravas nära kyrkan.

Kvarter 6

Kvarteret ligger strax öster om kyrkans kor. Nedanför en stödmur i norr finns kvarter 4. I väster finns kvarter 5 och i öster kvarter 8. I gränsen mot dessa kvarter finns grusgångar. I söder finns kvarter 17 bortom en bredare grusad gång kantad av skogslind.

Den mest utmärkande gravvården är en mycket stor bautasten i röd granit, vilken står på en grusgrav omgiven av pollare som förenas av en järnlänk. Här finns också en tumbagrav samt ytterligare åtta grusgravar, varav en omgärdas av ett gjutjärnstaket. Övriga gravvårdar är övervägande låga och breda och av varierande ålder och stensort. På en gravplats finns träjon planterat.

Närheten till kyrkan, de omgärdade gravplatserna och de höga gravvårdarna speglar de bemedlades privilegium att begravas nära kyrkan.

Kvarter 7

Kvarteret är ett av kyrkogårdens minsta och har i norr gjutjärnstaketet på stödmuren mot sjön. I väster finns kvarter 4 med en gång med trappa i gränsen. I öster angränsar kvarteret till kvarter 9 och i söder till kvarter 8. Sistnämnda kvarter ligger högre beläget och en stödmur finns i gränsen.

Kvarteret består av två terrasser som åtskiljs av en stödmur av kvadersten. En gång löper på den nedre terrassen invid stödmuren, och grusgångar finns även längs kvarterets östra och södra sida.

På den övre terrassen finns en gravplats med ett smidesstaket samt några häckomgärdade gravplatser, vilka är de enda i sitt slag på kyrkogården. Ensam i sitt slag är också en gravplats omgiven av vajer, något som speglar Blombacka bruks tillverkning av järntråd och stållinor. På nedre terrassen är en gravvård med en porträttmedaljong i brons mest utmärkande. Totalt finns sju grusgravar.

De ovannämnda häckarna är av måbär. På en gravplats finns också stora formklippta tujor och en annan är prydd med rosenspirea.

Kvarteret präglas av närheten till vattnet och de stora alarna utanför stödmuren, men också av de häckomgärdade gravplatserna som ger kvarteret en för kyrkogården unik karaktär.

Kvarter 8

Kvarteret är relativt litet och omges av grusgång på alla sidor. En grusgång löper också genom kvarteret.

I norr gränsar kvarteret till kvarter 7 som finns nedanför en stödmur. I väster finns kvarter 6 och i söder kvarter 17. I öster sluttar marken brant ned mot gången som skiljer kvarteret från kvarter 9. Detta ger ett intryck av att kvarteret ligger på en hög plåtå.

Fyra grusgravar finns i kvarteret, likaså en tumbagrav. Övriga gravvårdar är av varierande ålder, storlek och stensort.

Vid södra grusgången finns en stor lind som ingår i en trädrad som löper längs gången, och i kvarterets sydvästra hörn finns ett par stora ädeltujor som flankerar en gravplats. En annan grav pryds av en blåen och på någon gravplats finns kärleksört planterad.

Kvarter 9

Kvarteret är rektangulärt och gränsar i norr mot sjön, nedanför en stödmur. I väster finns kvarter 7 och 8 på andra sidan en grusad gång. I öster finns kvarter 10 och i söder kvarter 19. Även på dessa sidor omges kvarteret av grusgångar.

Gravvårdarna står i en öppen gräsyta utan gångar och är av varierande ålder. Samtliga är utförda i granit eller diabas. Här finns också några högre stenar och tre grusgravar.

Vegetationen består av en stor skogslind längs gången i söder. En likadan finns även vid gången i öster. Två stora ädeltujor flankerar en gravplats, medan en annan grav pryds av en Holmstruptuja. På en gravplats finns en honungsros. Perenna växter som dagdkåpa och strutbräken finns också på några av gravplatserna.

Kvarteret präglas av närheten till vattnet och de stora alarna som står utanför stödmuren.

Kvarter 10

Kvarteret är relativt stort och gränsar i norr mot sjön. Ner till vattnet finns en slänt och i nordväst går en igenväxt trappa ner till strandkanten. I öster finns ett pumphus och kvarter 23 på 1953 års utvidgning. Detta område ligger något högre och marken är därför släntad ner mot kvarter 10. I söder finns kvarter 21 och i väster kvarter 9. I gränsen mot dessa kvarter finns grusgångar.

Gravvårdarna står i en öppen gräsyta. De flesta är utförda i granit eller diabas. Här finns ett par grusgravar, ett gjutjärnskors och ett smideskors. Det finns även några gravvårdar som är rester av en allmänlinje.

Vegetationen består av en stor skogslind längs gången i söder. En likadan finns även vid gången i väster. Två stora tujor flankerar en gravplats och på två gravplatser finns klottuja. Några gravplatser pryds av perenna växter som liten flocknäva och kärleksört.

Kvarteret präglas av närheten till vattnet, samt av att det ligger i svackan mellan kyrkan och 1953 års utvidgning.

Kvarter 11

Kvarteret ligger strax söder om entrén vid kyrkan, och har kyrkogårdsmuren och slänten ned mot vägen och parkeringen i väster. I norr finns grusplanen framför kyrkan. I söder och öster ligger kvarter 12 respektive kvarter 13. Mellan dem och kvarter 11 finns grusgångar. I sydvästra hörnet finns en trappa ner till en ekonomibyggnad.

Två grusgångar löper genom kvarteret i nord-sydlig riktning. Utmed dessa står gravvårdarna, vilka är av varierande ålder och storlek. De flesta är låga och breda s.k. portföljstenar och utförda i granit eller diabas. Här finns också några högresta stenar och två grusgravar. Mest intressant är dock två minnesvårdar i gjutjärn över släkten Kolthoff och Björkman, vars stoft flyttats ut från den ursprungliga graven under kyrkans kor.

Vegetationen består av två skogslindar, en häggmispel i nordvästra hörnet och två stora tujor på en gravplats. På någon gravplats finns flocknäva.

Kvarteret präglas av närheten till kyrkan, klockstapeln och den mossbelupna kyrkogårdsmuren. Närheten till vägen påverkar ljudbilden.

Kvarter 12 och 14

Kvarteren finns i den gamla kyrkogårdens sydvästra hörn. Karaktären är likartad och gravvårdarna står i en öppen gräsyta utan tydlig gräns mellan kvarteren. I söder finns stödmuren mot parkeringen och i väster väg 240. I norr gränsar kvarteren mot kvarter 11 och 13 från vilka de avskiljs av en grusgång. I öster finns den södra huvudgången upp mot kyrkan.

Gravvårdarna står relativt glest och är av varierande ålder och storlek. Tre grusgravar finns inne i kvarteren, och längs huvudgången finns en rad med fem grusgravar. I området finns allt från liggande till högresta gravvårdar. Särskilt intressant är en kalkstenshäll över prosten Daniel Herlenius som avled 1807. Denna kan tidigare ha legat i kyrkans kor.

Kvarteren omges i söder av skogslind som ingår i trädkransen. Det finns även en skogslind längs gången i norr. I kvarter 14 pryds en gravplats av bergtall och en annan av buxbom.

Kvarter 14 präglas av den hela grusgravraden i öster som ger en inblick i hur stora delar av kyrkogårdens äldsta delar tett sig. Grusgravraden speglar också hur de bemedlades gravplatser ofta placerades längs de mest använda gångarna. Närheten till vägen påverkar ljudbilden.

Kvarter 13

Kvarteret ligger strax söder om kyrkan och kvarter 1. I väster finns kvarter 11, i söder kvarter 14 och i öster kvarter 15. Kvarteret omges av grusgångar, varav den i öster är huvudgången upp mot kyrkan.

Längs gångarna finns lindar och genom kvarteret löper tre rygghäckar av måbär i nordsydlig riktning. Längs dem står gravvårdarna i en hel gräsyta som inte genombröts av några gångar.

Gravvårdarna är av varierande ålder, storlek och stensort. En grusgrav finns vid södra gången och i kvarteret finns också ett gjutjärnskors. På några gravplatser finns perenner som skuggbräcka och strutbräken.

Kvarteret präglas av närheten till kyrkan samt av rygghäckarna som inte finns i någon av de andra kvarteren närmast kyrkan.

Kvarter 15

Kvarter 15 ligger söder om kyrkan och har kvarter 5 i norr och kvarter 17 i öster. I söder finns kvarter 16 och i väster kvarter 13. Kvarteret omges av grusgångar, varav den i väster är huvudgången upp mot kyrkan.

Gravvårdarna står i en öppen gräsyta som inte genombryts av några gångar. De står relativt glest placerade i nord-sydlig riktning och är av varierande ålder, storlek och stensort. Här finns bland annat en hög bautasten, samt fem grusgravar varav tre omges av järnstaket.

På en gravplats finns en hängkaragan och i sydöstra hörnet är en skogslind planterad för att komplettera allén upp mot kyrkan. Klätterbenved flankerar en gravplats, medan det på ett par andra finns funkia och astillbe.

Kvarteret präglas främst av närheten till kyrkan, hängkaraganen och gravplatserna med järnstaketen.

Kvarter 16

Kvarteret ligger längst i söder på kyrkogårdens äldsta del och gränsar i söder mot parkeringen, samt mot kvarter 28 på 1981 års utvidgning. Kvarter 28 har en lägre marknivå och en stödmur finns därför mellan kvarteren. I norr gränsar kvarteret mot kvarter 15 och i öster mot kvarter 18. Grusgångar skiljer kvarteren åt. Mot kvarter 14 i väster finns den södra huvudgången upp mot kyrkan.

Gravvårdarna står i en öppen gräsyta utan gångsystem. De är av varierande ålder, storlek och stensort. Här finns allt från liggande till höga monumentala gravvårdar. Tre grusgravar finns inne i kvarteret och tre längs huvudgången. Särskilt märks en grusgrav som omges av ett smidesstaket och pryds av en urna i marmor. Intressant är en gravvård i kalksten som rests över prosten Elof Arrhenius, vilken är en av kyrkogårdens äldsta.

Längs norra gången finns en skogslind. På gravplatsen med urnan finns en syrenhortensia. På några gravplatser finns perenna växter som stor flocknäva och knölklocka.

Kvarter 16 präglas av dess placeringen längs huvudgången söder om kyrkan och av de grusgravar som flankerar den. Grusgravraden speglar också hur de bemedlades gravplatser ofta placerades längs de mest använda gångarna. Närheten till vägen påverkar ljudbilden.

Kvarter 17

Kvarteret ligger sydost om kyrkan och har kvarter 15 i väster och kvarteren 6 och 8 i norr. I öster finns kvarter 19 och i söder kvarter 18. I samtliga väderstreck finns grusgångar som markerar övergången till intilliggande kvarter. I norr finns en slänt ner mot gången och i nordöstra hörnet en trappa.

Gravvårdarna står placerade i nordsydliga rader. Här finns inget gångsystem utan gravvårdarna står i en öppen gräsyta utan annan växtlighet, med undantag av en gravplats som pryds av knölklocka.

De flesta gravvårdarna är låga breda s.k. portföljstenar, men fem grusgravar finns inne i kvarteret.

Kvarter 18

Kvarteret ligger sydost om kyrkan och har kvarter 16 i väster och kvarter 17 i norr. I öster finns kvarter 20 och i söder kvarter 30 på 1981 års utvidgning. Grusgångar omger kvarteret i väster, norr och öster. I söder finns en stödmur ner mot det lägre liggande kvarter 30.

Gravvårdarna står placerade i nordsydliga rader. Här finns inget gångsystem utan gravvårdarna står i en öppen gräsyta. De flesta gravvårdarna är låga breda s.k. portföljstenar men här finns också rester av en allmänlinje samt en gravvård med en porträttmedaljong i brons.

En gravplats flankeras av klottuja och en annan av buxbom och blåen. Andra gravplatser pryds av lavendel, dvärgpraktspirea och prästkrage.

Kvarter 19

Kvarteret är relativt litet återfinns mitt på kyrkogården, öster om kyrkan. Det har kvarter 17 i väster och kvarter 9 i norr. I öster finns kvarter 21 och i söder kvarter 20. I samtliga väderstreck omges kvarteret av grusgångar. I norr finns en slänt ner mot gången och i nordvästra hörnet en trappa som är placerad i gränsen mellan kvarter 19 och kvarter 17. I nordöstra hörnet finns en likadan trappa i gränsen mot kvarter 21.

Gravvårdarna står placerade i nordsydliga rader. Här finns inget gångsystem utan gravvårdarna står i en öppen gräsyta. I stort sett alla gravvårdar är låga breda s.k. portföljstenar.

Förutom lindarna i kvarterets utkanter finns en stor enbuske, samt ett par klottujor som flankerar en gravvård. Likaså flankeras två gravplatser av buxbom respektive klätterbenved. På två gravplatser växer funkia.

Kvarteret präglas av att det ligger ca 1,5 m högre än den norra gången och av det homogena intryck som de låga breda gravvårdarna ger.

Kvarter 20

Kvarteret ligger mitt på kyrkogården och gränsar i söder mot kvarter 32 och 38 på 1981 års utvidgning. Dessa kvarter ligger något lägre och i gränsen finns en stödmur. I väster gränsar kvarteret mot kvarter 18, i norr mot kvarter 19 och i öster mot kvarter 22. Kvarteret omges i väster, norr och öster av grusgångar. I söder finns en stödmur ner mot 1981 års utvidgning.

Gravvårdarna står placerade i nordsydliga rader i en öppen gräsyta utan gångsystem. Övervägande delen av gravvårdarna är låga breda s.k. portföljstenar i granit som står relativt glest placerade.

En lind växer längs kvarterets norra gräns, likaså finns det en längs södra gränsen. På en gravplats finns en albaros planterad och på några andra finns perenner som fänrikshjärtan, kärleksört och rosenspirea.

Kvarter 21

Kvarteret är relativt litet och har kvarter 19 i väster, kvarter 10 i norr och kvarter 22 i söder. I öster finns kvarter 24 som ligger på 1953 års utvidgning. Mot denna del finns en måbärshäck. Förutom mot öster omges kvarteret av grusgångar. I norr finns en slänt ner mot gången och i nordvästra hörnet finns en trappa som är placerad i gränsen mellan kvarter 19 och kvarter 21.

Gravvårdarna står i nordsydliga rader i en öppen gräsyta utan gångsystem. De flesta gravvårdar är låga breda s.k. portföljstenar, men några mycket små gravvårdar vittnar om kvarterets historia som allmänområde.

Längs grusgången i söder finns en skogslind. I övrigt består vegetationen av en idegran på en gravplats samt av perenna växter, som kantnepeta, lilja, timjan och taklök. Även dessa är planterade på gravplatser.

Kvarteret ligger högre än den norra gången och upplevs därmed som att det ligger på en platå,

Kvarter 22

Kvarteret ligger mitt på kyrkogården och gränsar i söder mot kvarter 39 på 1981 års utvidgning, mot vilken det finns en stödmur. I väster gränsar kvarteret mot kvarter 20 och i norr mot kvarter 21. I öster finns kvarter 25 och 26 på 1953 års utvidgning. Förutom mot öster omges kvarteret av grusgångar.

Gravvårdarna står glest placerade i nordsydliga rader. Här finns inget gångsystem utan gravvårdarna står i en öppen gräsyta. De flesta gravvårdar är låga breda s.k. portföljstenar.

En skogslind finns längs kvarterets nordvästra hörn och längs södra gränsen finns en lönn. På några gravplatser finns perenner som kärleksört, lavendel, lilja, funkia och dvärgspirea.

Kvarter 23

Kvarteret ligger på 1953 års utvidgning och följer strandlinjen från kvarter 10 i väster till askgravlunden i öster. I söder gränsar kvarteret mot kvarter 24 och 27. Kvarteret är terrasserat så att en övre och nedre platå bildas. På varje platå finns en gravrad där gravvårdarna vänder mot söder och har rygghäckar av måbär.

En grusgång finns på nedre platån och en i gränsen mot kvarter 24 och 27. I väster och öster finns trappor ner till den nedre terrassen. I öster finns även ett pumphus.

Gravvårdarna är främst låga och breda s.k. portföljstenar, tillverkade av granit. Flera av dem har dock lagts ned, vilket stör strukturen. På flera gravplatser har planterats perenner som kärleksört, blåöga, funkia, knölklocka och rosenviva. På en gravplats finns också en albaros.

Kvarteret följer strandlinjen och präglas av närheten till vattnet samt av de stora alarna som står i slänten ner mot sjön. Även rygghäckarna bidrar till kvarterets karaktär.

Kvarter 24

Kvarteret är relativt litet och har få gravplatser. I väster gränsar det till kvarter 21, i söder till kvarter 25 och i norr till kvarter 23. I öster finns kvarter 27 och minneslunden.

Kvarteret omges av grusgångar i norr, öster och söder. Den i norr ligger delvis lite lägre och kvarteret nås där via en trappa. I väster avskärmar en rygghäck av måbär mot kvarter 21. Ytterligare två rygghäckar löper genom kvarteret i nordsydlig riktning.

Gravvårdarna är främst låga och breda, och från 1950-talet fram till idag. Samtliga är tillverkade i granit.

Här finns några lindar som hör till allén i söder och till trädraden i norr. Övrig vegetation består förutom rygghäckarna av perenner som höstaster och penningört, vilka planterats på några gravplatser.

Rygghäckarna och närheten till trädraderna präglar kvarteret, likaså närheten till den lummiga minneslunden.

Kvarter 25

Kvarteret är relativt litet och har få gravplatser. I väster gränsar det till kvarter 22, i söder till kvarter 26 och i norr till kvarter 24. I öster finns kvarter 27 och minneslunden.

Kvarteret omges av grusgångar i norr och öster, och i väster och öster av måbärshäck. I kvarterets västra och södra utkant finns en plattgång av gnejs. Denna är troligen en rest från 1950-talets omgestaltning av kyrkogården. Två rygghäckar av måbär löper genom kvarteret i nordsydlig riktning.

De få gravvårdarna är främst låga och breda. Samtliga är tillverkade i granit.

Längs gången i norr står tre lindar som ingår i en trädrad.

Rygghäckarna och de stora träden ger kvarteret en rumslig karaktär. En särprägel till kvarteret ger också plattgången i gnejs som inte förekommer någon annanstans på kyrkogården.

Kvarter 26

Kvarteret är ett av kyrkogårdens största och har en rektangulär form. Det gränsar i norr till kvarteren 25 och 27, varav det sistnämnda omger minneslunden. I öster angränsar kvarteret till en skogsdunge och materialgården och i väster till kvarter 22. I söder finns kvarter 33–36 på 1981 års utvidgning.

I norr avskiljs kvarteret från kvarteren 25 och 27 genom en grusgång. I söder finns ingen tydlig gräns mot intilliggande kvarter utan gräsytor ansluter till varandra (den gamla muren finns kvar). I öster mot materialgården finns en lindhäck och i väster en måbärshäck i gränsen mot kvarter 22.

I söder finns en trädrad på gränsen till 1981 års utvidgning, och längst i öster finns två lindar som hör till trädkransen. På några gravplatser finns perenna växter som prästkrage, lavendel, gullviva, murgröna och knölklocka.

Genom kvarteret löper häckar av måbär i nordsydlig riktning. Dessa är rumsskapande och ger kvarteret en särskild prägel. Gravvårdarna, som är placerade mot häckarna, är främst låga och breda, och tillverkade i granit eller diabas.

Kvarter 27

Kvarteret är avsett för urngravar och omger minneslunden. I norr finns kvarter 23, i öster askgravlunden och materialgården, i söder kvarter 26 och i väster kvarter 24 och 25. Kvarteret omges av grusgångar, men mot askgravlunden i öster finns en lindhäck. I norra och östra delen sluttar marken ned från minneslunden.

Gravraden som ligger norr om minneslunden består av liggande gravvårdar, medan de söder om minneslunden är stående. Den östra delen är ännu ej anspråkstagen.

Längs grusgången i norr finns en måbärshäck i västra delen. Den södra gravradens stenar står mot en rygghäck av måbär. På en gravplats finns en blåen och på en annan kärleksört.

Kvarterets form och närheten till den lummiga minneslunden ger det en särskild karaktär.

Kvarter 28

Kvarteret är litet och består av endast tre gravrader. Det ligger längst i väster på 1981 års utvidgning och har i norr en stödmur upp mot kvarter 16 på gamla kyrkogården. I söder finns en bred asfaltgång som löper i östvästlig riktning. Gången ligger lägre än kvarteret så även i söder finns en stödmur, likaså i väster där kvarteret angränsar till parkeringen. I öster finns kvarter 30 på andra sidan en grusgång.

Strax innanför stödmuren mot parkeringen står en oxbärshäck. Mellan de två östra gravraderna finns en rabatt med ölandstok. Rabatten omges av marksten och i den växer också två prydnadsaplar. Längs gången i söder finns en solitär flickbjörk. I sydvästra och nordöstra hörnet finns stora ädeltujor, och på några gravplatser är lavendel och kärleksört planterade.

Gravvårdarna är sentida och håller ungefär samma höjd men är av varierande typ och stensort.

Kvarteret präglas främst av stödmurarna och växtligheten, samt av läget vid huvudingången från parkeringen. Närheten till vägen påverkar ljudbilden.

Kvarter 29

Kvarteret återfinns i sydvästra hörnet av 1981 års utvidgning. I väster finns en oxbärshäck mot parkeringen och vägen. I söder finns en stödmur ner mot jordbruksmarken och den asfalterade väg som löper utanför muren. I norr finns en asfalterad gång och kvarter 28. Som i kvarter 28 ligger gången lägre än kvarteret och kantas därför av en stödmur. I öster finns kvarter 31.

Kvarteret inramas av oxbärshäckar i väster och öster. I kvarterets mitt löper en rabatt i nordsydlig riktning. Denna omges av marksten och i den är ölandstok och två tårbjörkar planterade. I nordvästra hörnet finns tre stora ädeltujor i en grupp.

Endast ett fåtal gravplatser är anspråktagna. En gravplats visar tydligt hur gravvårdarnas utformning och utsmyckning nu i högre grad reflekterar den gravsattes intressen.

Kvarterets karaktär präglas av de öppna gräsytorna och närheten till jordbruksmarken och vägen som påverkar ljudbilden.

Kvarter 30

Kvarteret gränsar i norr mot kvarter 18 på den gamla kyrkogården, vilken ligger högre än 1981 års utvidgning. Nivåskillnaden tas här upp av en stödmur. I söder finns en bred asfaltgång som löper i östvästlig riktning. I väster finns kvarter 28, och i öster en grusgång och kvarter 32.

I öster finns en häck av vresrosor. I denna står en prydnadsapel. Det finns också två rygghäckar av oxbär som löper genom kvarteret i nord-sydlig riktning. I samma riktning finns en rabatt som omges av marksten. I denna är sibirisk spirea och två prydnadsaplar planterade. I sydöstra hörnet finns en smultronschersmin. Det växer också två rönnar i kvarteret och på några gravplatser finns perenna växter som akleja och kärleksört. En gravplats pryds också av klottuja och en annan av en albaros. I nordvästra hörnet finns stora ädeltujor.

Foto: Ulrika Lindborg.

Gravvårdarna är sentida och håller ungefär samma höjd men är av varierande form och stensort.

Kvarteret präglas främst av stödmurarna och den rumsskapande växtligheten.

Kvarter 31, 37

Kvarteren ligger längs kyrkogårdens södra gräns, där det finns en stödmur ner mot jordbruksmarken och den asfalterade vägen som löper utanför muren. I väster gränsar kvarteren mot kvarter 29 och i öster mot kvarter 42. I norr finns den asfalterade huvudgången och kvarteren 30 och 32.

Kvarteren är inte i anspråkstagna utan består endast av öppna gräsytor med en oxbärshäck som skiljer de två kvarteren åt, likaså finns oxbärshäckar mot kvarter 28 i väster.

Kvarterets karaktär präglas av de öppna gräsytorerna utan gravvårdar, samt av närheten till jordbruksmarken och vägen som påverkar ljudbilden.

Kvarter 32

Kvarteret består av en gravrad. I norr finns en låg stödmur upp mot kvarter 20 på gamla kyrkogården. I väster finns en grusgång och kvarter 30, och i söder finns den asfalterade huvudgången och kvarter 37. I öster finns urngravlunden i kvarter 38.

Gravvårdarna håller ungefär samma höjd och är utförda i granit eller diabas.

Mot urnlunden finns formklippt hemlockgran och andra buskväxter. På några gravplatser finns klottuja och liljor.

Kvarter 33

Kvarteret består av fyra gravrader. I norr finns kvarter 26 på 1953 års utvidgning. I väster ligger urngravsområdet i kvarter 39 och i öster kvarter 34. I söder finns den asfalterade huvudgången och kvarter 43.

Mot kvarter 39 finns formklippt hemlockgran och i öster markerar en oxbärshäck gränsen mot kvarter 34. Mot kvarter 26 finns ingen tydlig gräns utan gräsytorerna ansluter till varandra.

Mitt i kvarteret löper en rabatt med dvärgpraktspirea i nordsydlig riktning. Denna omges av marksten och i den är även två rönnar planterade. På flera av gravplatserna finns perenna växter som revsuga, gul fetknopp, alunrot, storklocka, kärleksört och astilbe. Samtliga gravvårdarna är sentida och några naturstenar förekommer.

Kvarter 34, 35

Kvarteren omges i norr av kvarter 26 på 1953 års utvidgning. I väster finns kvarter 33 och i öster kvarter 36. I söder finns den asfalterade huvudgången och kvarteren 43 och 44.

Mot kvarter 26 finns ingen tydlig gräns utan gräsytor ansluter till varandra. I väster och öster avgränsas kvarteren med oxbärshäckar. En oxbärshäck skiljer även de två kvarteren åt.

Området är inte taget i bruk.

Kvarter 36

Kvarteret ligger längs kyrkogårdens östra gräns och omges i norr av kvarter 26 på 1953 års utvidgning. I väster finns kvarter 35 och i söder en asfaltgång och kvarteret 46.

I öster finns en häck av lind mot den asfalterade vägen utanför kyrkogården, och i väster finns en oxbärshäck. Mot kvarter 26 finns ingen tydlig gräns utan gräsytor ansluter till varandra. Genom kvarteret löper rygghäckar av oxbär, men också en rabatt som omges av marksten. Denna innehåller dvärgpraktspirea samt två stycken ligusterspireor. På de få gravplatserna återfinns perenna växter som gullviva, kärleksört, prästkraige och liljekonvalj.

Endast tio gravar är tagna i anspråk och på en av dem finns en ovanlig gravvård i härdat glas.

Kvarter 38, 39, 40, 41

Kvarteren utgör urlunden och består av de två rektangulära kvarteren 38 och 39, samt av en halvcirkelformad del med kvarteren 40 och 41. Urlunden angränsar i norr mot kvarteren 20 och 22.

Nivåskillnaden mot dessa tas upp av en stödmur. I väster finns kvarter 32 och i öster kvarter 33. Den bågformade delen i söder angränsar till kvarter 41.

Urnlundan ger ett mycket lummigt intryck. I kvarteren 38 och 39 står gravvårdarna tätt i barktäckta ytor med planteringar. Bakom gravvårdarna finns en rad olika växter planterade av förvaltningen. Här återfinns björkspirea, ölandstok, rosenspirea, dvärgpraktspirea, buxbom, rododendron, azalea, funkia, weigela och dvärgbarrväxter. Träden inne i kvarter 38 och 39 utgörs av oxel, björk, flikbjörk och rödek. I kvarterets utkanter finns formklippt hemlockgran, japansk blodlönn och körsbärskornell.

I korsningen mellan de fyra kvarteren, där två asfaltgångar möts, bildas en rund plats som både mot norr och söder omges av oxlar och smultronschersmin. I kvarteren 40 och 41 finns prydnadsaplar omgivna av dvärgpraktspirea. Här finns också rönn, tårbjörk och ligusterhäck i kvarterets utkant.

Vid den cirkelformade platsen står längst i söder en soffa, som flankeras av rödblågig smällspirea.

I de bågförmade kvarteren 40 och 41 är endast ett fåtal gravar tagna i anspråk. Dessa pryds av gravvårdar från senare tid.

Kvarter 42, 43–46

Området ligger längst i söder på kyrkogården och är ännu inte i taget i bruk. Det gränsar i norr mot kvarteren 28, 30, 33–36, 38 och 39. I söder finns en stödmur ner mot jordbruksmarken och den asfalterade vägen som löper utanför muren. I öster finns även där vägen, samt en asfalterad plan, medan området i väster gränsar mot kvarter 37.

I gränsen mot väster och öster finns oxbärshäckar. I norr längs den asfalterade gången och längs södra gränsen finns lindar planterade. I övrigt består området av öppna gräsytor.

Foto: Ulrika Lindborg.

Under sommaren 2022 omgestaltades kvarter 43–46 till en muslimsk begravningsplats (kvarter 43). De tidigare öppna ytorna försågs då med tio stycken fyrkantiga rabatter omgivna av kantsten. Gravplatserna är orienterade mot Mekka enligt muslimsk tradition.

Minneslunden

Minneslunden invigdes 1994 och är ritad av Gudrun Eld. Den är placerad i den östra delen av 1953 års utvidgning och omges på alla sidor av kvarter 27. In till minneslunden leder en grusad gång, kantad av hängapel och silverpäron, fram till en cirkelformad plats som i ytterkanterna har stenbeläggning men som är grusad i mitten. I centrum finns en rabatt med en purpurapel omgiven av naturstenar, rosor och perenner som dagdkåpa, silverax, strandiris, astilbe och funkia. Här finns även ett stort stenblock över vilket det rinner vatten.

Platsen omges av olika typer av stenmur samt av en varierad och rik vegetation som gör platsen mycket lummig. Här finns serbisk gran, coloradogran, cembratall, hängapel, hästkastanj, björk, rododendron, kinesisk en, rosenspirea, dvärgpraktspirea, brudspirea, björkspirea, sibirisk spirea, smällspirea, azalea, idegran, syren, ungersk syren, vidjehortensia och weigela. Här finns också perenner som olika sorters funkia, mossflox, vintergröna och alunrot. Vas- och ljushållare finns i den västra delen där det också finns en natursten med texten "MINNESLUND 1994".

Askgravlunden

Askgravlunden anlades 2012 och består av ett område som vetter mot sjön i norr och öster. Något som i hög grad präglar upplevelsen av platsen.

Området kan sägas vara droppformat och omges av en idegranshäck. I askgravlundens mitt finns en rund stenlagd plats som nås via en gång från väster, som även den är stenlagd. I mitten finns en smyckningsplats som omges av grus. Här finns också vas- och ljushållare av smide. På de omgivande gräsyrtorna finns sex granitpelare på vilka namnplattorna är fästa. Här finns också ett par stenlagda platser avsedda för soffor.

I smyckningsplatsen finns perenna växter som höstflox, rosenstav, nejlikrot, trebladsspirea, stjärnflocka, höstanemon och röd solhatt.

Inskriptioner och titlar på Nyeds kyrkogård

På Nyeds kyrkogård finns det flera intressanta titlar och inskriptioner. Titlarna återspeglar olika näringsfång och förtroendeuppdrag. De ger därmed besökaren möjlighet att skapa sig en bild av samhället, dess invånare och samhällsutvecklingen.

På landsbygden där jordbruk har varit en bärande näring är titeln "hemmansägare" vanligt förekommande. Titeln återfinns även på Nyeds kyrkogård. Här finns även titlar som "klockaren", "kyrkvaktare" och "kyrkoherden", "byggmästaren", "folkskolläraren", "handlanden", "provinsialläkaren", "skomakaremästaren", "apotekaren", "nämndemannen", "riksdagsman" och "stationsmästare vid B.J." (Bergslagens Järnvägar).

Utmärkande för Nyed är titlarna "tråddragaren", "disponenten" och "brukspatronen" som har koppling till äldre brukshistoria och mer sentida stålindustri. Det gäller även det tämligen anspråksfulla "egare till Molkom" vilket avsåg Molkoms bruk.

Yrkestitlarna är vanligtvis kopplade till män. Vid kvinnornas namn förekommer i regel endast inskriptioner som hustrun, hans hustru (ibland förkortat h.h. som även kan stå för 'här hvilar'), makan, sonhustrun m.m, något som är vanligt långt in på 1900-talet. På kyrkogården finns emellertid även vissa kvinnliga yrkestitlar som "lärarinnan" och "sjuksköterskan".

Vanligt på landsbygden är också inskriptioner som berättar om geografisk hemvist. På Nyeds kyrkogård är namn på byar vanligt förekommande, såsom Sundstorp, Björketorp, Hulteby, Gaperud, Upprud, Södra Råum, Krakerud, Molkomsberg och Fösked. Även orterna Blombacka och Molkom finns representerade.

En av kyrkogårdens mer intressanta och längre inskriptioner återfinns på en av de äldsta gravvårdarna, den över "hustrun" Stina Maria Eriksdotter som gick bort 1867. På hennes sten står det: "O må vi här till Guds behag så redeligen vandra att i vår faders hus en dag vi återse hvarandra. Den frommas pröfning är ej lång hans död är blott en öfvergång till rätta lifvets njutning". Hennes man Johannes Magnusson, död 1886, fick sedermera även han sitt namn på stenen.

Ibland har man låtit beskriva hur den avlidne var som person. Exempel på det är "En sann människovän" eller "Vägrödjare kulturbyggare, folkfostrare". En återkommande textrad är "Älskad – saknad". Här finns också objektivt beskrivande inskriptioner som: "Den första läkaren i Molkom" och "Här hvilar våra kära föräldrar".

På enstaka gravvårdar förekommer också bibel- och psalmhänvisningar liksom sentenser som "Giv dem o herre den eviga friden", "Salige äro de som i herranom dö" och "Jag lefver, i skolen och lefva". På några gravvårdar framgår det också vilka som låtit resa stenen. Man kan bland annat läsa: "Uppruds barnhem reste i tacksamhet vården", Värmländska landtmän reste vården", "Värmlands godtemplare reste vården" och "Vården rest av tacksam son i främmande land".

Den ålderdomliga gravvården över Stina Maria Eriksdotter och hennes man Johannes Magnusson i kvarter 1.

Grönt kulturarv på Nyeds kyrkogård

Att gå omkring på en kyrkogård kan vara en i det närmaste meditativ upplevelse och till den bidrar inte minst grönskan.

Det kan dock konstateras att det på Nyeds kyrkogård inte finns mycket som kan betraktas som grönt kulturarv. Huvuddelen av all växtlighet är koncentrerad till urnlunden och minneslunden, vilka båda är sentida. Under rubriken "Nyeds kyrkogård idag" ges en komplett bild av vegetationen i kvartersbeskrivningarna. Nedan följer endast en sammanställning av de växter som kan räknas till det gröna kulturarvet och som om möjligt bör bevaras. Se vidare under rubriken "Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkogården".

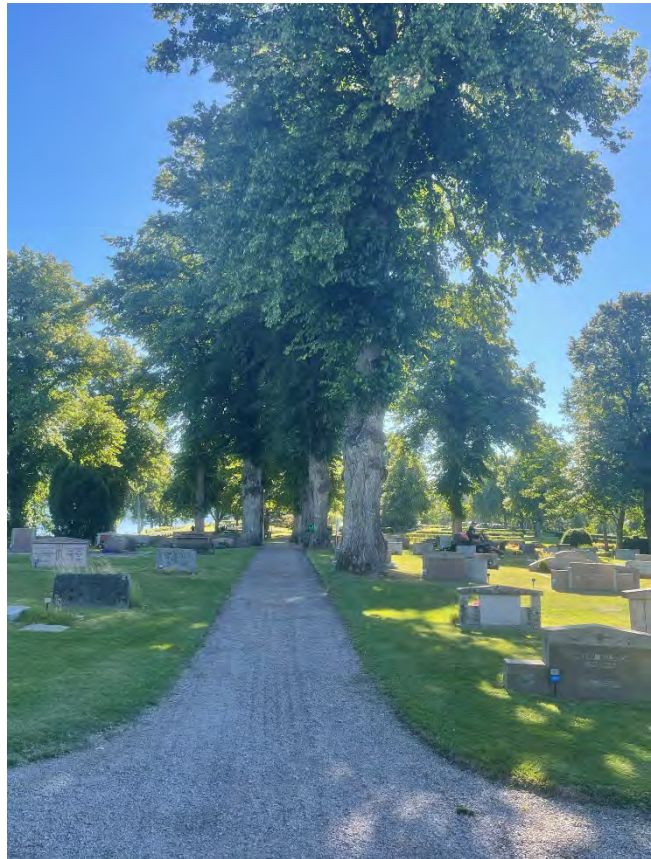
Träd och buskar

Kyrkogårdens trädkrans, trädrader och alléer består av skogslind. Intressant är också en hängkaragan på en gravplats söder om kyrkan.

På några gravplatser har tujor planterats, vilka i flera fall har växt sig mycket stora och på så sätt "tagit över" gravplatsen. De bidrar dock i många fall till kyrkogårdens karaktär.

Häckar

På kyrkogårdens äldre delar finns måbärshäckar som har sitt ursprung i det tidiga 1950-talet då gamla kyrkogården omgestaltades.

Övrigt växtmaterial av kulturhistoriskt värde

Många av de plantor som användes förr grävdes upp i naturen eller på den egna gården eller torpet. Att hämta plantorna lokalt ger en försäkran om att växterna tål lokala klimatförhållanden och många gamla "torpväxter" finns därför fortfarande kvar på gravplatserna på våra kyrkogårdar. På Nyeds kyrkogård har ormbunksväxter och liljekonvaljer säkerligen hämtats från naturen, medan perenner som exempelvis funkia, storklocka och kärleksört, kan ha hämtats från den egna gården eller torpet.

Nedan följer en uppräknig av växter som finns på kyrkogården och som kan räknas som grönt kulturarv.

Ormbunksväxter²

- Träjon
- Strutbräken

Perenner

- Liljekonvaljer
- Funkia³
- Sedum (växer på murar)
- Höstaster⁴
- Astilbe⁵
- Akleja⁶
- Flocknäva
- Kärleksört
- Prästkrage
- Daglili
- Höstaster
- Storklocka

Vedartade buskar

- Syrenhortensia/Vipphortensia⁷
- Rosväxter (albaros, honungsros och vresros)
- Bergenia (växer på mur)⁸
- Doftschersmin
- Rododendron

Barrväxter

- Klottuja
- Tuja

² Gamla växter som placerats på gravplatser varifrån vissa har spridit sig även till allmänna ytor.

³ Funkia/Hosta kom till Europa från Asien på 1780-talet, och har belagt sålts i Sverige från 1884.

⁴ I Sverige kom de första sorterna i handel i början av 1900-talet.

⁵ Olika astilbe infördes till Sverige på 1920–40-talet.

⁶ Ranunkelväxt som troligen fördes hit under medeltiden.

⁷ Har troligen funnits i Sverige sedan sekelskiftet 1900.

⁸ Hjärtbergenia är en gammal gårdsväxt som belagt fanns i Uppland på 1920-talet.

Uppgifter om tidigare växtlighet

För den utvidgning som utfördes i början av 1950-talet upprättade trädgårdsarkitekten Samuel Kaldén ett planteringsförslag. Hur mycket av förslaget som gick igenom är oklart, men det är intressant att se och kan vara vägledande vid nyplanteringar på kyrkogården.

<u>Planteringsförslag:</u>			
Nr. 1	35 st.	Lindar.	
" 2	8 "	Silverpilar. <i>Salix alba splendens sibirica</i> .	
" 3	5 "	Hängpilar. " " <i>vitellina pendula</i> .	
" 4	13 "	Lönnar.	
" 5	20 "	Kastanjer.	
" 6	1.600 "	<i>Ribes alpinum</i> , mabär, häckplanter.	
" 7	480 "	Lindplanter, häck.	
" 8	10 "	Vita förädlade syrener, buskform.	
" 9	64 "	<i>Rosa rugosa</i> Regelliana, vrestörne.	
" 10	8 "	" <i>rubrifolia</i> , rödblådigt daggstörne.	
" 11	50 "	<i>Cotoneaster acutifolia</i> , oxbär.	
" 12	14 "	<i>Philadelphus Virginal</i> , dubbelblommande schersmin.	
" 13	10 "	<i>Spiraea van Houttei</i> .	
" 14	10 "	" <i>arguta</i> , brudspirea.	
" 15	16 "	<i>Syringa vulgaris</i> , vit, buskform.	

Trädgårdsarkitekten Samuel Kaldéns planteringsförslag till 1950-talets utvidgning. Nyeds kyrkoarkiv. Värmlandsarkiv.

Byggnader vid Nyeds kyrkogård

Kyrkan

Den nuvarande kyrkan upptimrades mellan åren 1703–06 under ledning av byggmästare Måns Rank från Filipstad. Den föregicks av två kyrkor, varav den äldsta byggdes någon gång kring sekelskiftet 1600. Denna kyrka förstördes av en åskbrand 1643, och ersattes året därpå av en ny kyrka, vilken även den förstördes genom åskbrand 1702.

Nyeds kyrka har spånklädda rödfärgade fasader och ett tjärat spånklätt tak. Kyrkan är en av stiftets tjugotal bevarade korskyrkor i trä, vilka byggts eller tillbyggts under 1600- och 1700-talen. Idag utgör den är ett välbevarat exempel på barockens träkyrkobyggnadskultur i Värmland.

Klockstapeln

I Värmland finns tio klockstaplar från 1700-talet, varav den i Nyed är en. Den spånklädda klockstapeln uppfördes 1703 och är sammanbyggd med kyrkogårdsmuren väster om kyrkan. Från väster leder en trappa av kinnekullekalksten upp till klockstapelns västra port. Nuvarande trappa tillkom på 1850-talet och ersatte då en trappa från 1794. Det sägs att klockstapeln i äldre tid användes som ingång till kyrkogården i äldre tid, något som styrks av att det finns portar både i väster och öster.

Tiondeboden

Nordväst om kyrkan finns den gamla tiondeboden. Den timrade byggnaden är flyttad från en plats öster om kyrkan (se foto på sidan 18). Byggnaden används nu av kyrkogårdsförvaltningen.

I anslutning till tiondeboden finns sentida administrations- och ekonomibyggnader. En ekonomibyggnad finns också utanför västra kyrkogårdsmuren, i sluttningen ner mot vägen. Utöver detta finns ett pumphus i nordvästra hörnet av 1953 års utvidgning.

Omgärdning vid Nyeds kyrkogård

Murarna på Nyeds kyrkogård inventerades 2015 inom ramen för stiftsprojektet *Stenmursprojektet i Karlstads stift*. Där konstaterades att kyrkogårdens stenmurar är av varierande ålder, typ och material.

De äldsta murarna är troligen de som omger den gamla kyrkogården i väster och söder, varav den förra är en fältstensmur och den senare en stödmur av fältsten med inslag av sprängsten. Rester av muren som omgett gamla kyrkogården finns också kvar under mark i gränsen mot 1953 års utvidgning.

Mot sjön i norr finns en hög stödmur av kvadersten med inslag av sinnersten, vilken bör ha anlagts i samband med de utvidgningar som gjordes 1824 och 1917. Från denna tid är troligen de stödmurar av sinnersten som finns mellan de olika terrasserna norr om kyrkan.

1981 års utvidgning omges av en sprängstensmur, och runt minneslunden finns en så kallad rubbelmur.

Entréer

Kyrkogårdens entréer är som murarna av varierad utformning och typ.

Det är möjligt att klockstapeln i äldre tid användes som entré, men idag flankeras den av två muröppningar varav den norra är en av kyrkogårdens huvudentréer. Här har suttit en smidesgrind som nu förvaras under kyrkan. I kyrkoräkenskaperna framgår att portar till kyrkogården tillverkades av smeden i Mölnbacka 1780 och av "Smeden Jefvert" i Lindfors 1801. Såldes är de bevarade grindarna troligen tillverkade av någon av dessa två.

På den västra mursträckan finns även en öppning mot tiondeboden och ekonomibyggnaderna, samt en mot ekonomibyggnaden i slutningen ner mot vägen. Den senare nås via en stentrappa. Ner till vattnet i norr finns också trappor som möjliggör entré från vattnet. Dessa är numera igenväxta.

Den södra mursträckan runt gamla kyrkogården har en huvudentré med en stentrappa upp mot gången upp till kyrkans södra port. Mot den senaste utvidgningen finns tre enkla öppningar i den låga stödmuren.

Ingången från parkeringen till 1981 års utvidgning är försedd med smidesgrindar prydda av konsekrationsskors.

Lagskydd

Begravningsplatsen är tillkommen före 1940 och skyddas därmed av kulturmiljölagens 4 kapitel §11–15. Där står bland annat följande:

I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen

- 1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,*
- 2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad, fast anordning eller vegetation, eller*
- 3. för att ändra medveten gestaltning av vegetationen.*

Vid frågor kring förändringar och tillstånd kontakta Länsstyrelsen Värmland.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av Nyeds kyrkogård

Viktigt för helheten

- De omgärdande stenmurarna är viktiga arkitektoniska element som avgränsar kyrkogården både fysiskt och symboliskt från omgivningen. Stenmuren ska bevaras. Muren inventerades 2015 inom ramen för stiftsprojektet *Stenmursprojektet i Karlstads stift*. Skötselråden i dokumentet bör följas.
- Kyrkogårdens ingångar ska bevaras.
- Grindar av smidesjärn ska bevaras och vårdas med traditionella material och metoder.
- Kyrkogårdens gångar ska ha bevarad sträckning och beläggning.
- Kyrkogårdens ram- och grusgravar ska bevaras. Där gravvården ingår som en del i stenramen ska denna bevaras.
- Järnstaket runt gravplatser, samt järnstaketet längst strandlinjen, är viktiga för kyrkogårdens karaktär och ska bevaras. Vård av staketen ska utföras med traditionella material och metoder.
- Mycket värdefulla gravanordningar, som är i pastoratets ägo, får inte avlägsnas från befintlig plats, ändras eller återupplåtas.
- Värdefulla gravanordningar, som är i pastoratets ägo, bör bevaras och inte avlägsnas från befintlig plats. När en gravanordning som klassats som värdefull är/blir återlämnad kan gravvården/gravplatsen återanvändas. Återupplåtelse bör ske utifrån vad som bedöms lämpligt i varje enskilt fall. En ny gravrättsinnehavare kan då exempelvis slipa ned inskriptioner och förse gravvården med nya. En annan möjlighet är att man vänder på gravvården och gör en ny inskription. På så vis bevaras inskriptionen till eftervärlden. I vissa fall kan originalgravvården lämnas orörd och en ny liggande sten tillföras. Återanvända gravvårdar kan förses med en recyclingsymbol för att redovisa förändringen och för att uppmärksamma eventuell inskription på baksidan. Värdefulla gravanordningar kan även vara möjliga att återanvända som "askgravlund".
- Skötsel- och underhållsplan för mycket värdefulla gravvårdar ska följas.

Viktigt för de olika delarna

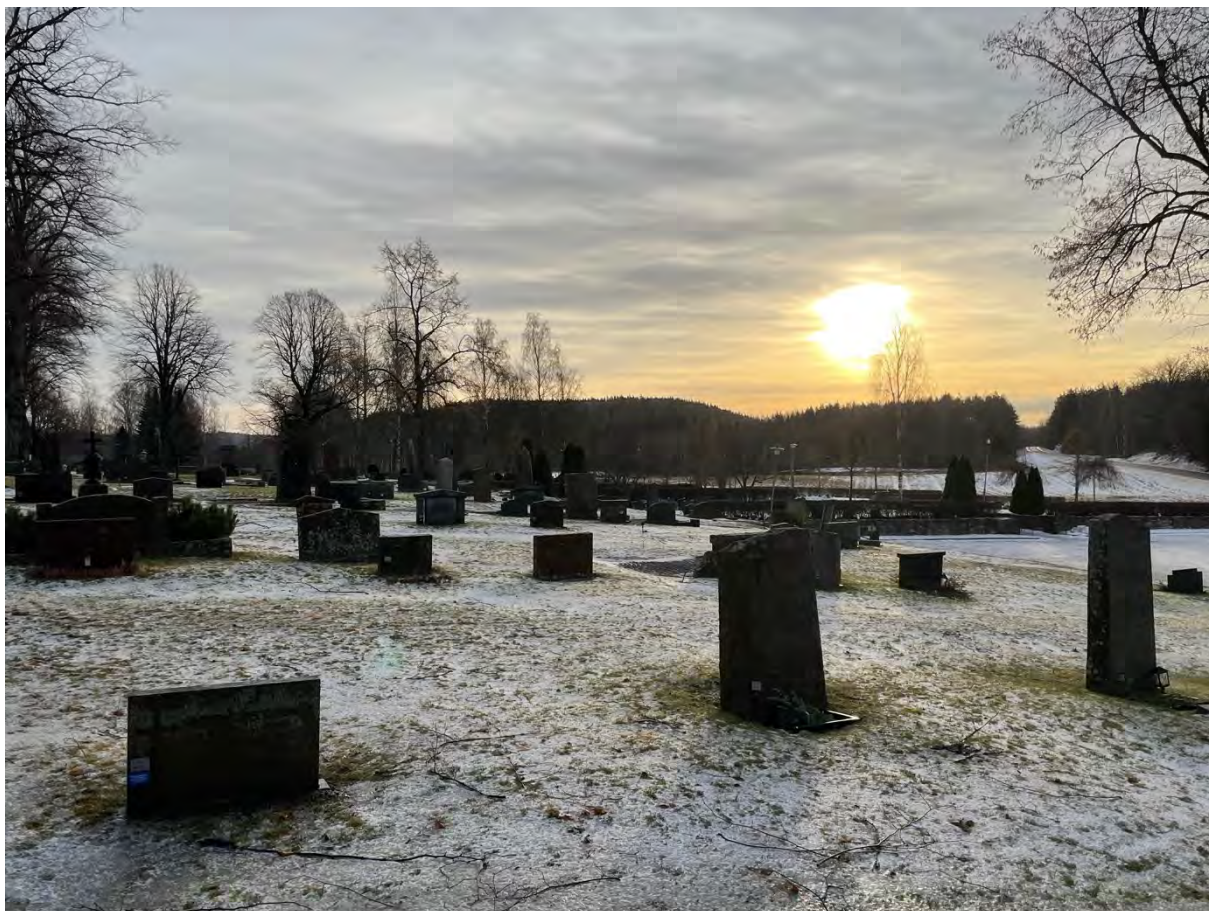
- Nya gravvårdar på återupplåtna gravplatser bör anpassas efter karaktären på respektive område, vad gäller storlek, form och material.
- Terrasseringen i kvarter 3, 4 och 7 ska bevaras, likaså stödmurarna.
- Trappor i och till kvarter ska bevaras, likaså trappor som leder ned till strandkanten.

Vegetation

- Alléer, trädrader och solitära träd ska bevaras. Vid behov ska de i första hand ersättas lika befintligt. Problemträd kan dock bytas mot annan sort.
- Häckstrukturer och häckomgärdade gravplatser ska bevaras.
- Torpväxter bör bevaras.
- Ormbunksväxter, liljekonvaljer och dylika växter som hämtats från naturen bör bevaras men hållas efter för att minska spridning.
- Den rikliga och varierade växtligheten i minneslundan och urnlundan ska bevaras.

Övrigt

- Servicestationer bör vara placerade så att de ej skymmer eller inkräktar på gravplatser. Nya servicestationer bör också utformas på ett sådant sätt att de smälter in i omgivningen.

Parti av Nyeds kyrkogård i januari 2022.

Mycket värdefulla gravplatser på Nyeds kyrkogård

*återlämnad gravplats

Gravnummer: Kv 1 1*

Tillkomstår: 1867

Urvalskriterium: Hög ålder, kalksten, miljöskapande, upplevelsevärde, geografisk hemvist, inskription

Karaktäristik: Mellanhög, stående gravvård av kalksten med pyramidformad topp och försänkt text.

Inskription: Här hvilar hustrun Stina Maria Eriksdotter född i Fageråsen den 27 apr. 1813 död i Repartorp den 7 juni 1867/O må vi här till Guds behag så redeligen vandra att i vår faders hus en dag vi återse hvarandra. Den frommas pröfning är ej lång hans död är blott en öfvergång till rätta lifvets njutning/Samt nämndem. J. Magnussons fr. Repartorp * d. 20/5 1830 t d. 7/1 1886.

Gravnummer: Kv 1 A*

Tillkomstår: 1866

Urvalskriterium: Järnkors, hög ålder, inskription

Karaktäristik: Genombrutet gjutjärnskors. Inskriptioner på metallplatta i mitten av korset, fram och bak. Flyttat till sin nuvarande plats.

Inskription: H.H. Hustrun Maria Kajsa Jonsdotter *den 3/4 1825 †den 18/10 1866. Baksidan: Under lifvets stormar trogen Tidigt mogen för en bättre verd

Gravnummer: Kv 1 B*

Tillkomstår: 1897

Urvalskriterium: Järnkors, hög ålder

Karaktäristik: Enkelt gjutjärnskors med dekorelement vid korsstammen och i anslutning till korsarmen. Flyttat till sin nuvarande plats.

Inskription: H. H. Jan Petter Månsson fr. Sundstorp *28/5 1830 †11/6 1897

Gravnummer: Kv 1 C*

Tillkomstår: 1867

Urvalskriterium: Järnkors, hög ålder

Karaktäristik: Enkelt gjutjärnskors. Flyttat till sin nuvarande plats.

Inskription: Här hv. G. E. Vigelius född 2/4 1838 död 3/6 1867

Gravnummer: Kv 1 D*

Tillkomstår: 1865

Urvalskriterium: Gravvård i järn, hög ålder, inskription

Karaktäristik: Smidesvård med inramad kistplåt. Flyttat till sin nuvarande plats.

Inskription: Här hvilar stoftet af bergsmans sonen Jan Erik Jansson Holmquist från Haborshyttan Fernebo född den 28 october 1840, död den 18 augusti 1865/ För döden jag ej fruktan bär, när jag med dig förenad är. Med glädje när du kallar mig, min frälsta sjel skall gå till dig

Gravnummer: Kv 2 8-9*

Tillkomstår: 1883

Urvalskriterium: Sten 1 – hög ålder, titel

Karaktäristik: Sten i ljus granit i anslutning till kyrkogårdsmuren med rak topp med fasade hörn och försänkt text.

Inskription (svårläst): Klockaren Anders Hindrikson *1824 †1883 o.d.h. Anna Stina *1824 †1870

Gravnummer: Kv 2 10-11*

Tillkomstår: 1837

Urvalskriterium: Järnkors, hög ålder, inskription

Karaktäristik: Enkelt gjutjärnskors med kranssymbol i övre delen av korsstammen.

Inskription: E. Hedberg f. 1768 d. 1837/ G. L. Roman f. 1781 d. 1831/S.v. Ps B. N. 492/ Af. tacksamma barn.

Gravnummer: Kv 2 12-13

Tillkomstår: 1960

Urvalskriterium: Symbol - timglas, titel, inskription – sentens

Karaktäristik: Stående gravvård i ljus granit med rundad topp och upphöjd text och symbol.

Inskription: Kyrkvaktare Emil Blomqvist *1881 t1960 makan Emma *1886 t1958/ Giv dem o herre den eviga friden

Gravnummer: Kv 2 30-32

Tillkomstår: Tidigt 1900-tal

Urvalskriterium: Dekor – jugend, välgestaltad helhet, miljöskapande

Karaktäristik: Stående gravvård i ljus granit med råhuggna kanter och upphöjd text och dekor. På stenens baksida sitter en metallskylt med namn på nio personer som är gravsatta här mellan 1887 och 1970. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Aug. Landin familjegrav

Gravnummer: Kv 2 20-21

Tillkomstår: 1945

Urvalskriterium: Titel, ovanlig gravvård på Nyeds kyrkogård

Karaktäristik: Liggande gravvård i diabas med polerad ovansida och upphöjd text.

Inskription: Byggmästaren Magnus Lundeen Familjegrav

Gravnummer: Kv 2 66-67*

Tillkomstår: 1940-tal

Urvalskriterium: Tidstypisk, korssymbol, välgestaltad helhet, miljöskapande

Karaktäristik: Gravplats med ram och gravvård i röd granit. Låg och bred gravvård med bruten topp och upphöjd, polerad text och symbol.

Inskription: Folkskolläraren Karl Alm *1864
†1949 hans maka lärarinnan Emilia *1858
†1942

Gravnummer: Kv 2 72–73*

Tillkomstår: 1905

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Bautastensliknande gravvård i ljus, slåthuggen granit med polerade textspeglar och försänkt text i svart.

Inskription: Lantbrukaren Petrus Nilsson
Rådom *1866 †1905 Och hans maka
Hanna *1873 †1940/Familjegrav

Gravnummer: Kv 2 74–75*

Tillkomstår: 1960- eller 1970-tal

Urvalskriterium: Upplevelsevärde

Karaktäristik: Låg och bred gravvård i ljus, råhuggen granit med försänkt text på slåthuggen textspegel och upphöjd, asymmetriskt placerad dekor.

Inskription: Bengtsson/ Anna 1862-1939/
Barnen Regina 1890-1968 Hilma 1899-1975
Anders 1902-1979

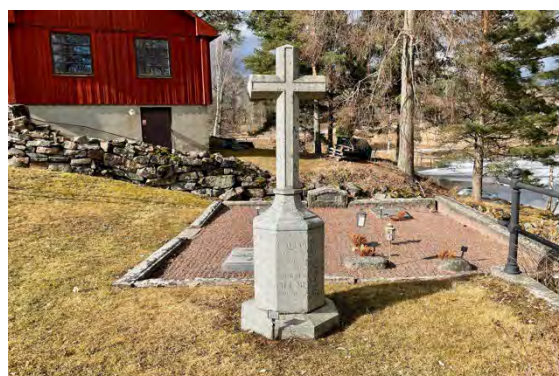
Gravnummer: Kv 2 88–89*

Tillkomstår: 1899

Urvalskriterium: Miljöskapande, titel, geografisk hemvist, symboler – kors och ekkvistar

Karaktäristik: Gravvård med bruten topp i diabas med polerad framsida. Upphöjd och polerad text och dekor. Tillverkad av Westerviks Granitindustri J. Schannong enligt metallskylt.

Inskription: F.d. nämndemannen N.L.
Nilsson Södra Råum *1826 †1899 hustrun
Anna Nilsson *16/5 1837 †21/6 1919

Gravnummer: Kv 3 9–10*

Tillkomstår: 1875/1882

Urvalskriterium: Miljöskapande, upplevelsevärde, titel, symbolik

Karaktäristik: Stenkors i ljus granit med försänkt text.

Inskription: A. F. Althar *7/6 1796 †26/1 1875 kyrkoherde i Nyed 1847–1875 o.d.h. Teofila Myrin * 28/12 1806 †20/3 1882

Gravnummer: Kv 3 13–16

Tillkomstår: 1880-talet/1904

Urvalskriterium: Sten 1–4, miljöskapande, hög ålder, tidstypisk, lokalhistoria

Karaktäristik: Sten 1 - obeliskformad gravvård i diabas med två polerade textspeglar och försänkt text. Sten 2–4 – liggande gravvårdar i granit med försänkt text.

Inskription: Sten 1 - Jakob Joh. Norrbom * 12/11 1808 † 11/7 1876 hans maka Maria Norrbom född Arfvidsson * 13/1 1820 † 25/6 1882 egare till Molkom 1843-1882 sonen Hugo Alfvar * 7/7 1841 † 15/6 1880/ J. Chr. Bruno Norrbom * 8/6 1852 † 4/3 1904 egare till Molkom 1883-1904 Fanny Norrbom född Poutz * 19/5 1846 † 15/6 1923 dotter Sylvie Maria * 28/7 1883 † 18/4 1897/ Lilly Arrhenius f. Norrbom * 15/7 1860 † 25/2 1941. Sten 2 – Far. Sten 3 – Hugo. Sten 4 – Mor.

Gravnummer: Kv 3 19–20*

Tillkomstår: 1918

Urvalskriterium: Symbol - stjärna, inskription

Karaktäristik: Låg, stående gravvård i ljus granit med försänkt text.

Inskription: Carin Lindberg *24.2.1844 †19.9.1918/Upperuds barnhem reste i tacksamhet vård.

Gravnummer: Kv 3 23–25*

Tillkomstår: 1892

Urvalskriterium: Miljöskapande, hög ålder, titel, smidesstaket

Karaktäristik: Högre, råhuggen gravvård i röd granit med slåthuggen textspegel och försänkt text i svart. Gravplatsen omges av ett smidesstaket på huggen stenram. Inhägnaden med smidesstaket omfattar två gravplatser vilka tidigare ska ha varit åtskilda genom en kätting.

Inskription: Kyrkoherden i Nyed och Elfsbacka J. M. Wessman * 26/10 1816 † 14/10 1892 hans maka Sofia född Hedberg

* 29/8 1819 t 9/2 1883 sonen Claes
Alexander * 12/2 1858 t 5/6 1896 dottern
Hilda Lovisa * 3/4 1855 t 12/12 1930

Gravnummer: Kv 3 26–28*

Tillkomstår: 1922

Urvalskriterium: Miljöskapande,
upplevelsevärde, titel, inskription,
lokalhistoria

Karaktäristik: Stenkors i röd, delvis polerad
granit med försänkt text, delvis förgylld.
Inhägnaden med smidesstaket omfattar
två gravplatser vilka tidigare ska ha varit
åtskilda genom en kätting.

Inskription: Provinsiälläkaren Jonas Gustaf
Lindblom *18/4 1862 †10/1 1922 hans maka
Gerda Charlotta f. Wessman *23/6 1864
†4/11 1960/En sann människovän Den
första läkaren i Molkom

Gravnummer: Kv 3 31–32

Tillkomstår: 1929

Urvalskriterium: Symbol - ringkors,
inskrift, tidstypisk

Karaktäristik: Stående gravvård i ljus granit
med försänkt text och symbol i svart.
Gravplatsen omges av en huggen
stenram.

Inskription: Harald Wadman *4. 6 1858 †27.
4 1929/Vägrödjare kulturbyggare
folkfostrare/Värmlands godtemplare reste
vården

Gravnummer: Kv 3 35–36*

Tillkomstår: 1866

Urvalskriterium: Järnkors, hög ålder, symbol
- stjärna

Karaktäristik: Enkelt gjutjärnskors med
stjärnsymbol i övre delen av korsstammen.

Inskription: Jonas Alén född 24/9 1779 död
12/3 1848 Elisabeth Alén född 28/5 1779
död 23/8 1866

Gravnummer: Kv 3 37–38

Tillkomstår: Troligen sent 1800-tal

Urvalskriterium: Miljöskapande,
upplevelsevärde, titel, hög ålder

Karaktäristik: Stenkors i okänd stensort.
Försänkt text i svart både på kors och på mellansockeln.

Inskription: Lagerlöf/Kontraktsprosten
Magnus Lagerlöf * 13.6.1778 †8.2.1844 hans
hustru Catharina Maria f. Roos Af
Helmsäter *2.12.1786 †9.4.1865 sonhustrun
Andrietta Lagerlöf f. Akerblom *30.11.1825
†11.7.1851

Gravnummer: Kv 3 39–50

Tillkomstår: Eventuellt runt sekelskiftet 1900

Urvalskriterium: Helheten med stödmur av sinnersten och senare tillkomna pulpetstenar, lokalhistoria (skänkte mark för kyrkans utvidgning 1824), psalmhänvisning

Karaktäristik: sten 1 – stående gravvård i råhuggen granit med försänkt, slåthuggen textspegel och försänkt text i svart. Sten 2 – 6 - liggande pulpetstenar i diabas.

Inskription: Sten 1 - Roths och Lennartssons familjegrav. Sten 2 -Lennart Lennartsson 1779-1848 Beate Marie f. Roth 1795-1873 Olof Lennart 1816-1818 Lennart 1819-1822 Anders Gustaf 1824-1833 Lennart Mauritz 1826-1839. Sten 3 – Carl Herman Lennartsson 1815–1889 Emma f. Löfgren 1840–1906, Sten 4 – Gustaf Ludvig Lennartsson 1864–1865 Sv. Ps. 493. Sten 5 – Lennart Lennartsson 1865–1941 Anna f. Berg 1876–1951. Sten 6 – Carl Herman Lennartsson 1902–1988 Birgit 1906–1997

Gravnummer: Kv 4 19–20

Tillkomstår: 1935

Urvalskriterium: Titel (ovanlig förkortning), tidstypisk

Karaktäristik: Låg och bred gravvård med rundad topp och polerad framsida med upphöjd höjd text och symmetriskt placerad dekor.

Inskription: Hem-äg Nils Johan Eriksson Nils Berg/Familjegrav

Gravnummer: Kv 4 30*

Tillkomstår: 1932/1984

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, ovanlig schablondekor, korssymbol

Karaktäristik: Låg gravvård i polerad diabas med upphöjd text och försänkt dekor. Omslipad 1984.

Inskription: Helge Persson *1892 †1984
maka Stina *1891 †1932 Fösked

Gravnummer: Kv 5 6–7*

Tillkomstår: 1911

Urvalskriterium: Sten 1 - miljöskapande, tidstypisk, sentens, geografisk hemvist, ålderdomlig stavning

Karaktäristik: Högrest bautasten i granit med polerad textspegel och försänkt och förgylld text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Här hvilar våra kära föräldrar Nils Nilsson 1829–1910 Johanna Nilsson 1822 – 1911 samt sonen Vilhelm 1857–1880 från Dufnäs

Gravnummer: Kv 5 29

Tillkomstår: 1800-talets andra hälft

Urvalskriterium: Järnkors, hög ålder, geografisk hemvist, bibelhänvisning

Karaktäristik: Järnkors på fundament av granit med textplatta i mässing

Inskription: H.H. Hemmansägaren Olof Petterson *18 20/9 16 i Hedås †18 8/4 94 med Hustru Maria Lisa *18 21/3 17 †18 24/2 89 och deras barn/Upp. 20 v. 6/Fredrik *18 26/8 41 †18 2/12 90 Lovisa *18 7/1 46 †18 21/8 62 Maria *18 20/10 48 †18 15/4 79 Katharina *18 26/8 51 †18 10/1 68 Johan *18 28/1 54 †18 4/2 54 Hanna *18 28/1 55 †18 19/5 73 Emma *18 17/8 57 †18 16/5 58

Gravnummer: Kv 5 34*

Tillkomstår: 1882

Urvalskriterium: Gjutjärnsgravvård, hög ålder, inskription

Karaktäristik: Gjutjärnsurna på en mellansockel av ljus granit. På baksidan infälld textspegel i marmor med försänkt text. På framsidan försänkt text i svart.

Inskription: Brukspatronen Pehr Gustaf Geijer född på Bofors d. 20 febr. 1769 död på Fösked d. 2 maj 1836. Och dess älskade maka B. Sophia Schutz född i Götheborg d. 11 nov. 1776 död på Glänne d. 4 juli 1847/ Salige äro de som i herranom dö/ Bengt Gustaf Geijer * 1807 t 1882 med maka och nio barn/ Graven vådas av kyrkorådet

Gravnummer: Kv 6 12-14

Tillkomstår: 1916

Urvalskriterium: Sten 1 - titel, inskription, inhägnad, tidstypisk, miljöskapande

Karaktäristik: Högre bautasten i råhuggen, röd granit. Polerad textspegel med försänkt text. Gravplasten omges av en stenram och kätting mellan råhuggna stenstolpar.

Inskription: Agronomen Johan Andersson *10 Okt. 1865 +17 Mars 1916 hans maka Magda *11 Nov. 1865 +8 Sep. 1946/ Värmländska landtmän reste vården

Gravnummer: Kv 6 15-16

Tillkomstår: 1935

Urvalskriterium: Sten 1 - dekor, geografisk hemvist

Karaktäristik: Bred och låg gravvård med rundad topp och höjd text och dekor. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: E. W. Johansson 1857-1935
maka Emma Kristina 1867-1931 Hulteby/
Familjegrav

Gravnummer: Kv 6 17-19

Tillkomstår: 1935

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, symbol - stjärna, tidstypisk

Karaktäristik: Låg gravvård i röd granit med polerad framsida och upphöjd text och symmetriskt placerad dekor. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Carl G. Johansson
Gaperud/Familjegrav

Gravnummer: Kv 6 23-25

Tillkomstår: 1916

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist, korssymbol, miljöskapande

Karaktäristik: Stående gravvård i diabas med råhuggna kanter och polerad framsida. Upphöjd symbol och försänkt

och förgylld text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Nemdemannen A. Andersson
*1841 †1916 makan Anna Maria *1842
†1896 Oscar Sandberg *1907 †1982 makan
Märtha *1907 †1991 Hulteby

Gravnummer: Kv 6 26–29

Tillkomstår: 1892

Urvalskriterium: Miljöskapande, titel,
geografisk hemvist, korssymbol

Karaktäristik: Högröst, tvådelad gravvård
med bruten topp med försänkt och
förgylld text och symbol. Gravplatsen
omges av en huggen stenram.

Inskription: Handlanden O. A. Ohlson Södra
Råum, *28/5 1859 †6/11 1892 Doris Ohlson
*1890 †1925 Agda Ohlson *1889 †1957
Christina Andersson *1855 †1932 Carl
Andersson *1855 †1948 Familjegrav/Farm.
kand. Greta Ohlson *1899 †1968
Bankkamrer Svante Ohlson *1887 †1977

Gravnummer: Kv 6 32–33*

Tillkomstår: 1917/1935

Urvalskriterium: Ovanlig gravvård på Nyeds
kyrkogård, titel, geografisk hemvist,
korssymbol

Karaktäristik: Så kallad tumbagrav med tre
liggande hällar med försänkt text. Under
finns en kammare för kistor.

Inskription: Mittenstenen - Johan Gustaf
Ljungqvist stationsmästare vid B. J. född i
Varnhe 1845 död i Lindfors 1917 hans maka
Johanna Elisabeth von Knorring född i Orsa
1852 död i Lindfors 1935/Sten till höger –
Gustaf civilingenjör KTH * Falun 1882 t
Stockholm 1960/Sten till vänster – Hanna
*1888 t1953 Magnus *1900 t1956 Maria
*1889 t1967 Ernst *1893 t1975

Gravnummer: Kv 6 39–42

Tillkomstår: 1913/1926

Urvalskriterium: Smidesstaket, titel,
stjärnsymbol, miljöskapande

Karaktäristik: Gravvård av okänd, mjuk
stensort med försänkt text och symbol.
Gravplatsen omges av ett smidesstaket på
huggen stenram.

Inskription: Arkitekten Carl Cederström
*12.10.1851 †31.5.1913 hans hustru Carolina
Cederström *5.10.1846 †9.4.1926

Gravnummer: Kv 7 6

Tillkomstår: 1947

Urvalskriterium: Sten 1 - titel, porträttmedaljong i brons

Karaktäristik: Råhuggen, rundad gravvård i röd granit. Infällt porträtt i brons (Sixten Nilsson). Försänkt text i svart. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Rektor Karl Branzén *1. 9. 1890 †5. 7. 1947 makan Hildur *3. 6. 1896 †23. 4. 1966

Gravnummer: Kv 7 7-9

Tillkomstår: 1943

Urvalskriterium: Titel, inskription - sentens, korssymbol

Karaktäristik: Bred, tredelad gravvård i granit. Mittendelen har en bruten topp och upphöjd text och dekor. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Kyrkoherden i Nyeds pastorat Hjalmar Elmér *1875 †1943 hans maka Alfild f. Dahlström *1883 †1940/Crux unica spes nostra

Gravnummer: Kv 7 10-12*

Tillkomstår: 1919

Urvalskriterium: Smidesstaket, jugenddekor, miljöskapande

Karaktäristik: Högre, slåthuggen gravvård i granit med upphöjd text och dekor. Gravplatsen omges av ett smidesstaket på huggen stenram.

Inskription: Ragnar Sundbergs familjegrav

Gravnummer: Kv 7 13-15

Tillkomstår: 1926

Urvalskriterium: Smidesstaket, korssymbol, geografisk hemvist, miljöskapande

Karaktäristik: Liggande gravvård i granit med upphöjd och polerad text och symbol. Gravplatsen omges av ett smidesstaket på naturstensplintar.

Inskription: Johan Larsson familjegrav
Molkomsberg

Gravnummer: Kv 7 16–17

Tillkomstår: 1927

Urvalskriterium: Häckomgärdad grusgrav, ovanligt på Nyeds kyrkogård, har funnits flera, korssymbol

Karaktäristik: Låg sten i granit med rundad topp, försänkt textspegel och upphöjd och polerad text och symbol. Gravplatsen omges av en häck.

Inskription: Olof Kvarnström Krakerud 1844–1927 Hustr. Maria Lisa 1843–1924

Gravnummer: Kv 7 18–21*

Tillkomstår: 1922

Urvalskriterium: Häckomgärdad grusgrav, ovanligt på Nyeds kyrkogård, har funnits flera

Karaktäristik: Låg gravvård i granit med försänkt text. Gravplatsen omges av en häck.

Inskription: Joh. Richter familjegrav

Gravnummer: Kv 7 22–24

Tillkomstår: 1954

Urvalskriterium: Inhägnad (linslageriet i Blombacka), geografisk hemvist

Karaktäristik: Skylthållare av järn på fundament av röd granit. Gravplatsen omges av ställina mellan gjutjärnsstolpar på ram av huggen sten.

Inskription: Gustaf Hallins familjegrav/
Nanny Hallin född Bolin * i Mölle 11-10-1883
† i Blombacka 3-10-1931/Gustaf Hallin * i
Lindfors 26-4-1879 † i Krakerud 9-7-
1954/Margit Hallin född Rydberg *11-8-1898
† i Krakerud 23-5-1993

Gravnummer: Kv 8 1-3*

Tillkomstår: 1920

Urvalskriterium: Miljöskapande, välgestaltad helhet

Karaktäristik: Sten 1 – femdelad gravvård i ljus granit. Mittdelen med rundad topp är försedd med en oval, polerad textspegel med förhöjd text och korssymbol. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Olof Andersson familjegrav

Gravnummer: Kv 8 31-33

Tillkomstår: 1929

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist, ovanlig

Karaktäristik: Sten 1 – tredelad gravvård i diabas med polerad textspegel och dekor samt försänkt text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Nämndemannen J.E. Johanssons Rådetorp familjegrav

Gravnummer: Kv 8 11-12*

Tillkomstår: 1919

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Tvådelat fundament i granit med försänkt och förgylld text. Tidigare urna är stulen sedan många år.

Inskription: Apotekaren Fredrik H. Loneux
*Ammeberg 10/4 1868 †Molkom 20/3 1919

Gravnummer: Kv 8 38-40*

Tillkomstår: 1924

Urvalskriterium: Helheten, titel, geografisk hemvist, korssymbol

Karaktäristik: Massiv gravvård i röd granit med upphöjd, polerad text och dekor. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Hemmansägaren A.G. Larsson Björketorp * 11/4 1845 † 29/7 1923 hustrun Lovisa * 20/3 1841 † 14/12 1924

Gravnummer: Kv 8 46–47*

Tillkomstår: Gravvårdsritning 1927, enl uppgift.

Urvalskriterium: Ovanlig gravvård på Nyeds kyrkogård, titel, symbol - länkarna

Karaktäristik: Liggande gravvård med kistkammare och lock i granit. Locket är försett med fyra ringar i brons. Förhöjd text och symbol på locket.

Inskription: Ingenjören Jan-Peter Wahlbäck 1871–1926

Gravnummer: Kv 8 48–51*

Tillkomstår: 1926

Urvalskriterium: Mindre katalogsten, geografisk hemvist, korssymbol

Karaktäristik: Låg gravvård i granit med råhuggna kanter, slät framsida och försänkt text och symbol i svart.

Inskription: Fredrik Andersson Blombacka familjegrav

Gravnummer: Kv 9 3–4*

Tillkomstår: 1928

Urvalskriterium: Upplevelsevärde (tre små barn), ovanlig schablondekor

Karaktäristik: Låg sten i diabas med försänkt text och upphöjd dekor.

Inskription: Olle *1921 †1921 Anna Greta *1924 †1924 Lars Hilding *1926 †1928

Gravnummer: Kv 9 22–23*

Tillkomstår: 1915

Urvalskriterium: Titel, tidstypisk

Karaktäristik: Pulpetsten i granit med polerad ovansida och försänkt text.

Inskription: Landsfiskal Nyquists familjegrav

Gravnummer: Kv 9 50-51

Tillkomstår: 1942

Urvalskriterium: Sten 1-3, titlar, solsymbol, korsymboler

Karaktäristik: Sten 1 – Låg och bred, stående sten i röd granit med upphöjd, polerad text och dekor. Sten 2-3 – Liggande stenar med upphöjd text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Sten 1 – Hem. äg. Zach. Dahlgren *1858 †1923 Emelile *1863 †1942. Sten 2 – William Dahlgren *1898 †1980 makan Märta *1906 †1978. Sten 3 - Sjuksköterskan Helny Dahlgren *1889 †1960.

Gravnummer: Kv 9 52-54*

Tillkomstår: 1923

Urvalskriterium: Mindre katalogsten, korssymbol

Karaktäristik: Låg, stående gravvård med polerad framsida och försänkt text och symbol.

Inskription: A. Karlssons Hulteby familjegrav

Gravnummer: Kv 9 66-67*

Tillkomstår: 1935

Urvalskriterium: Titel

Karaktäristik: Låg gravvård i röd granit med upphöjd och polerad text och dekor.

Inskription: Målaremästaren G. A. Jansson familjegrav

Gravnummer: Kv 9 68-71*

Tillkomstår: 1920-, 30-tal

Urvalskriterium: De två yttre stenarna, dekor, geografisk hemvist, inskription – sentens, korssymboler

Karaktäristik: Små, stående gravvårdar i polerad diabas med försänkt text och dekor.

Inskription: Sten t.v. – Matilda Eriksson Karlstad *10/9 1871 †31/1 1938 Älskad – Saknad. Sten t.h. – Gustav Eriksson Åsängarna *1872 †1926.

Gravnummer: Kv 9 79–80

Tillkomstår: 1924

Urvalskriterium: Inskription, miljöskapande

Karaktäristik: Mellanhög, stående gravvård i råhuggen, röd granit med slåthuggna textspeglar och försänkt text i svart.

Inskription: Jens Farup *1861 †1924 Erika Farup *1866 †1946 sonen Gösta *1900 †1960/Vänner reste vård

Gravnummer: Kv 9 120–121*

Tillkomstår: 1922

Urvalskriterium: Lokalhistoria, geografisk hemvist

Karaktäristik: Liten, stående gravvård i diabas med polerad text och dekor.

Inskription: A.G. Anderssons Upprud familjegrav

Gravnummer: Kv 9 87–88

Tillkomstår: 1925

Urvalskriterium: Miljöskapande, dekor, geografisk hemvist

Karaktäristik: Stående gravvård i diabas med pyramidformad topp, polerad framsida, försänkt och förgylld text.

Inskription: Bruno * 21/3 1917 t 3/8 1925 Edvard * 19/5 1868 t 19/10 1941 Ellen * 29/3 1878 t 31/3 1953 Wilhelm * 19/4 1920 t 21/12 2003/Edvard Andersson Gaperud Familjegrav

Gravnummer: Kv 10 24–26*

Tillkomstår: 1965

Urvalskriterium: Korssymbol, upplevelsevärde, inskription, syskongrav

Karaktäristik: Stående gravvård i röd granit med upphöjd och polerad text och symbol.

Inskription: Vilorum för syskonen Hilda Svensson *1889 †1949 Ellen Svensson *1900 †1961 Lydia Svensson *1896 †1965 Theresia Svensson *1897 †1985

Gravnummer: Kv 10 29–30*

Tillkomstår: 1949

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist, symbol – oljelampa, tidstypisk

Karaktäristik: Låg och bred gravvård i röd granit med polerad framsida, upphöjd text och försänkt dekor.

Inskription: Skomakaremästaren Nils Vadlund Asplunden f. i Fryksände 1864 †1949 h.h. Mathilda f. Jonsson f. i Brattfors 1863 †1954

Gravnummer: Kv 10 77*

Tillkomstår: 1950

Urvalskriterium: Del av tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Liten pulpetsten i granit med upphöjd text.

Inskription: Ivar Rinne

Gravnummer: Kv 10 78

Tillkomstår: 1950

Urvalskriterium: Del av tidigare allmänlinje, socialhistoria, korssymbol

Karaktäristik: Låg gravvård i polerad diabas med upphöjd dekor och försänkt text.

Inskription: Josefina Sofia Nilsson *22/9 1889 †24/12 1950

Gravnummer: Kv 10 81

Tillkomstår: 1951

Urvalskriterium: Del av tidigare allmänlinje, socialhistoria, mindre katalogsten, korssymbol

Karaktäristik: Låg gravvård i polerad diabas med upphöjd text och dekor.

Inskription: Nils Forsberg *1876 †1951 sonen Folke *1906 †1974

Gravnummer: Kv 10 82

Tillkomstår: 1951

Urvalskriterium: Del av tidigare allmänlinje, socialhistoria, symbol - timglas

Karaktäristik: Tidigare stående sten i röd granit med polerad ovansida och upphöjd text.

Inskription: Ingvar Andersson *1931 †1951

Gravnummer: Kv 10 123*

Tillkomstår: 1949

Urvalskriterium: Del av tidigare allmänlinje, socialhistoria, upplevelsevärde

Karaktäristik: Liten sten i röd granit med upphöjd och polerad text.

Inskription: Far

Gravnummer: Kv 10 85

Tillkomstår: 1951

Urvalskriterium: Del av tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Pulpsten i granit med upphöjd och polerad text och inramning.

Inskription: Sten Gunnar Karlsson *1945 †1951

Gravnummer: Kv 10 126*

Tillkomstår: 1949

Urvalskriterium: Del av tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Låg gravvård i diabas med polerad framsida och upphöjd text och dekor och försänkt kors.

Inskription: Gustaf Johansson * 23/6 1898 †16/4 1949

Gravnummer: Kv 11 1-2*

Tillkomstår: 1919

Urvalskriterium: Korssymbol, tidstypisk

Karaktäristik: Stående gravvård i ljus granit med försänkt text och symbol i svart.

Inskription: Emma Fransson * 28/9 1852
t30/3 1919 Sofia Fransson * 29/6 1856
†18/10 1937

Gravnummer: Kv 11 14*

Tillkomstår: Tidigt 1900-tal

Urvalskriterium: Korssymbol, lokalhistoria, inskription, geografisk hemvist

Karaktäristik: Stående gravvård i röd, polerad granit med försänkt och förgylld text och symbol.

Inskription: Magnus Eriksson Jonsbyn
familjegrav/Nyeds första donator

Gravnummer: Kv 11 6-9

Tillkomstår: 1950-tal

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, miljöskapande, ålderdomlig stavning

Karaktäristik: Bautasten med försänkt textspiegel och försänkt text i svart. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Lars Nilssons Krakerud
familjegrav J. V. Mossberg * 1860 t1951
hustrun Anna * 1869 †1957

Gravnummer: Kv 11 23-24*

Tillkomstår: 1971

Urvalskriterium: Lokalhistoria

Karaktäristik: Stående häll i gjutjärn på sockel av granit.

Inskription: Till minne av hänsovna
anförvanter medlemmar av slkten
Kolthoff vars stoft vilat under kyrkans kor
före ombyggnaden 1897/Kolthoffska
släktföreningen reste vården 1971

Gravnummer: Kv 11 44-45*

Tillkomstår: 1979

Urvalskriterium: Lokalhistoria

Karaktäristik: Stående häll i gjutjärn på sockel av granit.

Inskription: Till minne av brukspatronen Lars Björckman hans hustru Margareta Rening sönderna Anders Algot och Lars vilkas stoft vilat under kyrkans kor/Släktföreningarna Björckman Björckenheim reste denna tavla år 1979.

Gravnummer: Kv 11 93-94

Tillkomstår: -

Urvalskriterium: Titel, solsymbol

Karaktäristik: Stående gravvård i röd granit med försänkt text och symbol.

Inskription: Kronolänsman Alfred Lieden * 4/7 1856 †22/5 1915 Louise Lieden von Heland *20/4 1862 †31/3 1928

Gravnummer: Kv 11 63-64

Tillkomstår: 1927

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, ovanlig schablon, tidstypisk

Karaktäristik: Gravvård i röd granit.

Inskription: Erik Jonsson Sundstorp *1836 †1917 hustrun Stina Jonsson *1844 †1927 Hj. J. Eriksson *1887 †1969 hustrun Sofia *1892 †1972 Björketorp

Gravnummer: Kv 11 100*

Tillkomstår: 1915/1926

Urvalskriterium: Dekor, ovanlig schablon, geografisk hemvist, ovanlig stavning

Karaktäristik: Gravvård i diabas med polerad framsida och försänkt text och dekor.

Inskription: A. Jonsson Mollkom *1845 †1926 hans maka Karolina *1845 †1915

Gravnummer: Kv 12 47–49*

Tillkomstår: Avlidna 1800 och 1807,
eventuellt flyttade från kyrkovalvet 1897

Urvalskriterium: Miljöskapande, inskription –
sentens, kalksten (brukspredikant
Älvsbacka)

Karaktäristik: Liggande häll av kalksten
med försänkt text.

Inskription: Daniel Herlenius *1742 †1807
Jonas Ferner *1726 †1800

Gravnummer: Kv 12 101–104*

Tillkomstår: 1929

Urvalskriterium: Geografisk hemvist

Karaktäristik: Låg, stående sten i diabas
med försänkt dekor och försänkt och
förgylld text.

Inskription: Alfild Olsson Hedås *1905
†1929

Gravnummer: Kv 12 76–77

Tillkomstår: 1970-tal

Urvalskriterium: Dekor

Karaktäristik: Mellanhög och bred
gravvård i diabas med upphöjd dekor och
upphöjd och polerad text.

Inskription: Jan Petter Larsson *30-7-1850
†3-6-1921 hustrun Britta Lovisa *3-3-1853
†22-10-1919 Jan Herman Jansson *23-8-
1883 †27-3-1972 hustrun Märta Vilhelmina
*7-5-1892 †27-3-1970 sonen Herbert Ingvar
*17-10-1918 †4-10-2005 Böckelstjärn

Gravnummer: Kv 13 1*

Tillkomstår: 1974

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Låg gravvård i råhuggen
granit med försänkt och slåthuggen
textspegel och försänkt text i svart.

Inskription: Tråddragaren Emanuel
Pettersson *1891 †1974 Blombacka

Gravnummer: Kv 13 2-3

Tillkomstår: 1912-13

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Liten bautasten i röd granit med rund, släthuggen textspegel och försänkt text i svart.

Inskription: Smeden P.G. Svensson Lindfors hustrun Sofia Lovisa/Oscar Larsson *23/1 1878 †22/12 1964 makan Elin Maria 11/9 1888 †22/12 1964 Karin Larsson *1/6 1917 †11/3 1990

Gravnummer: Kv 13 49-50

Tillkomstår: 1911

Urvalskriterium: Miljöskapande, tidstypisk, titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Stående gravvård med bruten tipp i råhuggen, röd granit med släthuggen, försänkt textspegel och försänkt text i svart.

Inskription: Hemmansägaren A. Jansson Ambjörbyn *19/5 1840 †6/11 1911

Gravnummer: Kv 13 35*

Tillkomstår: 1911

Urvalskriterium: Sten 1 – upplevelsevärden. Sten 2 - titel

Karaktäristik: Sten 1 – stående gravvård i polerad diabas med försänkt text. Sten 2 – liggande gravvård i röd granit med upphöjd och polerad text och inramning.

Inskription: Sten 1 - Mor. Sten 2 – Prostinnan Olga Eldin *1851 †1911

Gravnummer: Kv 13 61-62

Tillkomstår: 1917

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Bautastensliknande gravvård i ljus granit med slät framsida och försänkt och förgylld text.

Inskription: Här hvilar hemmansägaren C. F. Pettersson Rådetorp *19/2 1840 †7/7 1917 och hans hustru Elsa Charlotta *5/2 1832 †11/9 1908 Erhard Jansson *1911 †1969

Gravnummer: Kv 13 64–66

Tillkomstår: 1924

Urvalskriterium: Ovanligt gravvård – eventuellt tillverkad i USA, inskription

Karaktäristik: Massiv gravvård i röd granit med upphöjd och polerad text och dekor.

Inskription: Bengt Nilsson född i Alsters socken 1826 död i Persbohl 1898 hans maka Maria Kristina född i Axsjön 1832 död i Persbohl 1909/Wården rest av tacksam son i främmande land

Gravnummer: Kv 13 83–86*

Tillkomstår: 1964

Urvalskriterium: Dekor, symbol – skyttemärke

Karaktäristik: Låg och bred gravvård i grå granit med upphöjd dekor och upphöjd och polerad text.

Inskription: Rikard Larsson *1891 †1964 makan Lisa *1904 †1997 Wilh. Larsson *1850 †1936 makan Betty *1865 †1946 dottern Hanna *1888 †1908/ S:a Rådom

Gravnummer: Kv 13 124–125, 134–135*

Tillkomstår: 1901

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist, dekor

Karaktäristik: Obeliskformad gravvård i polerad diabas med pyramidtopp och försänkt text och dekor.

Inskription: Hemmansägaren J. Magnusson Hulteby * 1/10 1835 t 26/10 1899 hans hustru Lovisa Magnusson född Bengtsson * 23/3 1834 t 22/12 1901 dottersonen G. Helmer Lethenström * 14/1 1892 t 15/12 1910 W. Lethenström * 28/11 1855 t 16/7 1933/ Hu. E. Lethenström * 20/8 1864 t 3/1 1940

Gravnummer: Kv 13 126–127

Tillkomstår: 1926

Urvalskriterium: Sten 1 - titel

Karaktäristik: Låg, rundad gravvård i grå granit med polerad textspegel och försänkt och förgylld text.

Inskription: Riksdagsman Gustaf Janssons familjegrav

Gravnummer: Kv 13 128*

Tillkomstår: 1880

Urvalskriterium: Järnkors, titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Treklöverkors i gjutjärn, stämpel på baksidan.

Inskription: Bergsbruksidkaren Jonas Pettersson Fageråshöjd 18 5/12 04 18 8/5 80/Sv. Sb. No 475 v. 4

Gravnummer: Kv 14 9-12

Tillkomstår: 1918

Urvalskriterium: Används för två gravplatser, ålderdomlig stavning

Karaktäristik: Låg, råhuggen bautasten med försänkt, slåthuggen textspegel och försänkt text i svart och försänkt kors i svart. Inskriptioner på båda sidorna

Inskription: A. Th. Janssons familjegrav

Gravnummer: Kv 14 17-20

Tillkomstår: 1919

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, korssymbol, tidstypisk

Karaktäristik: Stående gravvård i röd granit med rundad topp och försänkt text och symbol i svart.

Inskription: Lars Larsson Nordby familjegrav

Gravnummer: Kv 14 58

Tillkomstår: 1927

Urvalskriterium: Geografisk hemvist

Karaktäristik: Pulpetsten i diabas med förgylld och försänkt text.

Inskription: Sofia Hjorth Bergstorp * 3/5 1858 t 28/2 1927

Gravnummer: Kv 14 120-122

Tillkomstår: 1929

Urvalskriterium: Geografisk hemvist

Karaktäristik: Låg, polerad gravvård i diabas med försänkt text och dekor. Eventuellt tidigare förgylld text.

Inskription: J. Palmgrens Gaperud familjegrav

Gravnummer: Kv 14 123-125*

Tillkomstår: 1914

Urvalskriterium: Sten 1 – gjutjärnsurna, ovanlig, inskription, miljöskapande

Karaktäristik: Gjutjärnsurna på fundament av ljus granit med försänkt textspegel och försänkt text (sten 2 har flyttats hit). Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Johan Andersson Ottersäng familjegrav

Gravnummer: Kv 14 126-129

Tillkomstår: 1897

Urvalskriterium: Miljöskapande, hänvisning till Svenska Missionsförbundets sångbok

Karaktäristik: Bautasten i diabas med polerad framsida försänkt text i gråvitt. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: J.M. Andersson Hedås familjegrav hustrun Karolina sonen Johan 1853-1920 dotter Emelia 1850-1923 sonen Per Hedström 1858-1931/Sv. Mfb. No 227

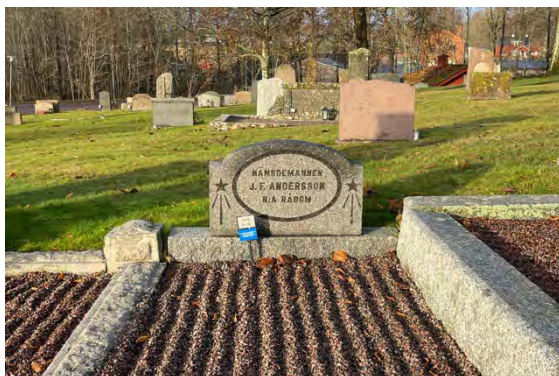
Gravnummer: Kv 14 130-131*

Tillkomstår: 1897

Urvalskriterium: Miljöskapande, titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Högre, obeliskformad gravvård i granit med pyramidtopp med försänkt och förgylld text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Nämndemannen Nils Joh. Jonsson N. Råum familjegrav

Gravnummer: Kv 14 132*

Tillkomstår: 1932

Urvalskriterium: Titel, geografisk hemvist, symboler – strålande stjärnor, miljöskapande

Karaktäristik: Låg och bred gravvård i granit med upphöjd och polerad text och dekor. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Nämndemannen J. F. Andersson N:A Rådom

Gravnummer: Kv 14 133–134

Tillkomstår: 1899

Urvalskriterium: Sten 1 - miljöskapande, ovanlig, titel, geografisk hemvist

Karaktäristik: Gravvård i delvis råhuggen, delvis slätthuggen granit med upphöjd dekor och upphöjd och polerad text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Nämndemannen Jonas Nilsson från Norra Rådom *14.10.1814 †26.11 1893 hans hustru Inga Larsdotter *1.12 1821 †2.7 1899

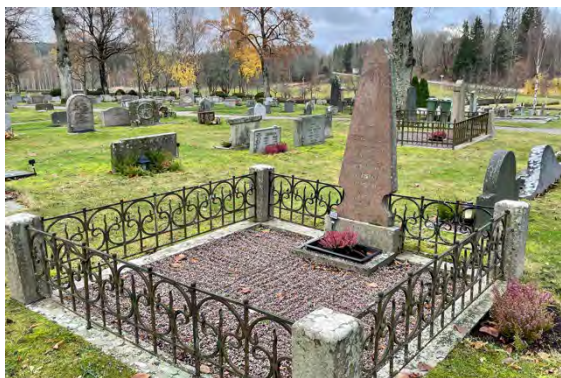
Gravnummer: Kv 14 135–136

Tillkomstår: 1945

Urvalskriterium: Del i värdefull helhet, symboler – strålande stjärnor, miljöskapande

Karaktäristik: Låg och bred gravvård med polerad text och dekor. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Ragnar Nilsson familjegrav

Gravnummer: Kv 15 17–18*

Tillkomstår: 1923

Urvalskriterium: Miljöskapande, smidesstaket, geografisk hemvist, symboler – strålande stjärna, treenigheten

Karaktäristik: Högre, pilspetsformad gravvård i röd granit med uppsatt text och försänkta symboler. Stjärnan har tidigare varit förgylld. Gravplatsen omges av ett smidesstaket på huggen stenram. Gravvården är integrerad i inhägnaden.

Inskription: H.V. Olof Lundström 1850–1923
hustrun Britta Lundström 1847–1943
Råglända

Gravnummer: Kv 15 40–41*

Tillkomstår: 1932

Urvalskriterium: Miljöskapande, smidesstaket, geografisk hemvist

Karaktäristik: Stående gravvård i polerad, röd granit med rundad topp, uppsatt dekor och försänkt text i svart. Gravplatsen omges av ett smidesstaket på huggen stenram.

Inskription: N.A. Jonasson Västra Acksjön
Ida Jonsson

Gravnummer: Kv 15 46–48*

Tillkomstår: 1956

Urvalskriterium: Gestaltning

Karaktäristik: Låg gravvård i diabas med korssymbol och text i brons.

Inskription: Foogdes familjegrav

Gravnummer: Kv 15 58–59

Tillkomstår: 1916

Urvalskriterium: Miljöskapande, dekor

Karaktäristik: Stående gravvård i polerad diabas med bruten topp och försänkt text och dekor. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: P. Lettenström * 6/8 1827 t 22/4 1916
hustrun Lovisa Lettenström fr. Dufnäs * 27/4 1818 t 1/3 1903
Anna Lettenström * 28/9 1860 t 7/6 1943
P.V. Lettenström * 26/11 1861 t 10/1 1952

Gravnummer: Kv 15 72-73* (även 60-61)

Tillkomstår: 1920

Urvalskriterium: Gjutjärnsstaket, titel, miljöskapande

Karaktäristik: Bautasten i diabas med försänkt och polerad textspegel, och försänkt och förgylld text. Gravplatsen omges av ett gjutjärnsstaket på huggen stenram.

Inskription: Kyrkoherden Johan August Wallquist * 1841 t 1920 hans syster fröken Alexia Wallquist * 1858 t 1919

Gravnummer: Kv 16 1-2

Tillkomstår: Sent 1800-tal

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, korssymbol, miljöskapande

Karaktäristik: Stående gravvård i granit med pyramidformad topp och försänkt text och symbol. Inskription på baksidan avser gravplats 22-24.

Inskription: Anders Petterson Björketorp
*1809 †1882 hustrun Anna Nilsdotter *1811
†1895 sonen Nils Andersson *1844 †1915
hustrun Stina Lovisa Andersson *1846 †1929

Gravnummer: Kv 16 41-42

Tillkomstår: 1929

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, dekor, korssymbol, miljöskapande

Karaktäristik: Stående gravvård i diabas med upphöjd dekor och försänkt och förgylld text.

Inskription: C.W. Kulls Bergstorp familjegrav

Gravnummer: Kv 16 59-62

Tillkomstår: 1909/1908

Urvalskriterium: Miljöskapande, titlar

Karaktäristik: Högre gravvård i röd råhuggen granit med bruten topp, slåthuggen textspegel och försänkt text och korssymbol i svart.

Inskription: Häradsdomare L. Pettersson fr. Rudsberg *25/12 1825 †3/4 1908 hustrun Stina Jonsson *2/2 1823 †9/3 1909 statskonsultanten Pontus Larsson *5/10 1864 †26/5 1932 hustrun Hilda *21/8 1865 †23/6 1959 statskonsulenten Anna Pontusson *19/7 1894 †20/2 1969

Gravnummer: Kv 16 67–68

Tillkomstår: 1918

Urvalskriterium: Ovanlig gravvård, ovanligt att kvinnans namn står överst.

Karaktäristik: Massiv, liggande gravvård i röd, råhuggen granit med försänkt textspegel och text.

Inskription: Karin Duhs f. Lauréll *21/11 1878 25/5 1918 Waldemar Duhs *6/10 1875 †13/9 1958

Gravnummer: Kv 16 89–90

Tillkomstår: 1909

Urvalskriterium: Sten 1, miljöskapande, smidesstaket, titel, ovanlig

Karaktäristik: Urna i marmor på fundament av polerad diabas med upphöjd text. Gravplatsen omges av smidesstaket målat med silverfärg på huggen stenram.

Inskription: Disponenten vid Blombacka A.B. Karl Nilsson född den 16 okt. 1871 död den 20 dec. 1909. Karin f. Geijer född den 8 maj 1880 död den 28 april 1945.

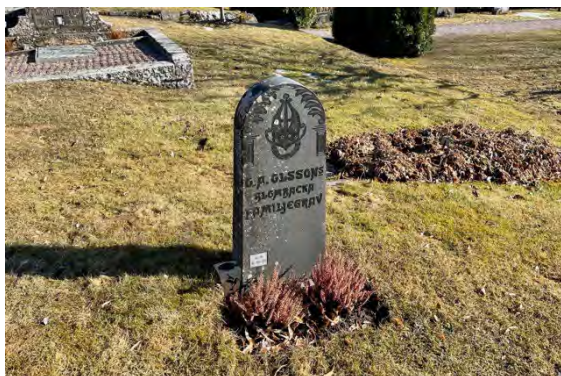
Gravnummer: Kv 16 91–96

Tillkomstår: 1920

Urvalskriterium: Sten 1 - titel, miljöskapande,

Karaktäristik: Högre gravvård i ljus granit med försänkt och förgylld text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Nils Nilsson 1801–1864 Maria Nilsson född Lethenström 1805–1898 sonen Adolf 1839–1894 sonen Carl Johan 1828–1920 Hilda Nilsson född Pihlgren 1842–1924 1865 Anna 1949/Riksdagsman Nils Nilssons familjegrav

Gravnummer: Kv 16 104–105

Tillkomstår: 1928

Urvalskriterium: Geografisk hemvist, dekor

Karaktäristik: Låg gravvård i diabas med upphöjd, polerad text och dekor.

Inskription: G.A. Olssons Blombacka familjegrav

Gravnummer: Kv 16 131–132*

Tillkomstår: 1964

Urvalskriterium: Unik på kyrkogården, geografisk hemvist, korssymbol i brons

Karaktäristik: Låg gravvård i röd granit med infällt kors och släthuggen sköldformad textspegel på ovasidan med försänkt text i svart.

Inskription: Aug. Åkerlind *1890 †1964
makan Emilia *1891 †1983 Skinnaretorp

Gravnummer: Kv 16 109–112

Tillkomstår: 1909

Urvalskriterium: Miljöskapande, titel

Karaktäristik: Bautasten med polerad framsida och försänkt text.

Inskription: Hemmansägaren J. P. Jansson
Harboe från Hedås * 6/3 1837 t 15/5 1909
och h.h. Kristina 9/8 1946 t 3/8 1895

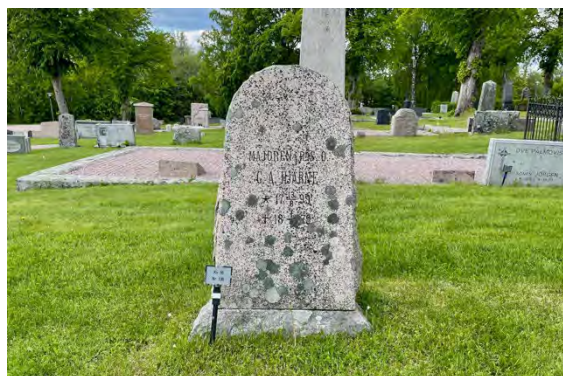
Gravnummer: Kv 16 135*

Tillkomstår: 1800-tal

Urvalskriterium: Hög ålder, kalksten, inskription – sentens, hantverk

Karaktäristik: Gravvård av rödaktig kalksten på fundament av granit. Försänkt text i svart. Tidigare överdel saknas på grund av omfattande skador.

Inskription: H.H. prosten Elof Arrhenius född d. 29/1 1752 kyrkoherde i Nyed d. 1/5 1787 död d. 9/3 1803 och hans kära maka Maria Charlotta Arell född d. 30/11 1757 död d. 21/12 1810 samt 5 af deras 16 barn/Jag lefver, i skolen och lefva. Joh. 19:19

Gravnummer: Kv 16 136*

Tillkomstår: Troligen tidigt 1900-tal

Urvalskriterium: Titel, inskription (riddare av svärdsorden)

Karaktäristik: Stående gravvård i ljus granit med råhuggna kanter och slåthuggen framsidan och försänkt text i svart.

Inskription: Majoren R.S.O G.A. Hjärne *17 13/8 99 †18 1/2 79

Gravnummer: Kv 16 137–138*

Tillkomstår: Tidigt 1900-tal

Urvalskriterium: Miljöskapande, geografisk hemvist

Karaktäristik: Högre gravvård i röd, råhuggen granit med spetsig topp, försänkt, slåthuggen textspegel och försänkt text i svart.

Inskription: Nämndemannen Olof Olsson fr. Pärssbol familjegrav

Gravnummer: Kv 16 152–156

Tillkomstår: 1910

Urvalskriterium: Sten 1 - miljöskapande, titel, inskription

Karaktäristik: Högre gravvård i röd råhuggen granit med spetsig topp, försänkt och slåthuggen textspegel och försänkt text i svart. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Folkskolläraren J.G. Nyvall *5/1 1832 †15/5 1910 hans maka Anna Maria *4/11 1834 †27/10 1905/Vården rest av Nyeds missionsförening

Gravnummer: Kv 17 1-4*

Tillkomstår: 1921

Urvalskriterium: Sten 1 - dekor, titel, inskription (gammal stavning), miljöskapande

Karaktäristik: Stående gravvård i diabas med polerad textspegel och dekor och försänkt text. Gravplatsen omges av en huggen stenram.

Inskription: Kyrkovärden C.F. Danielssons familjegrav

Gravnummer: Kv 17 97-98

Tillkomstår: 1938

Urvalskriterium: Titel

Karaktäristik: Låg gravvård med rundad topp, polerad framsida och försänkt och förgylld text.

Inskription: Förman Ivan Anderssons familjegrav

Gravnummer: Kv 17 48-49

Tillkomstår: 2019

Urvalskriterium: Sten 2 - personhistoria (barnboks författaren Maj Bylock)

Karaktäristik: Pulpsten i granit med polerad ovansida och upphöjd text.

Inskription: Olov Bylock *1924 †2016 Maj Bylock *1931 †2019

Gravnummer: Kv 18 3-4*

Tillkomstår: 1946

Urvalskriterium: Inskription, geografisk hemvist, miljöskapande

Karaktäristik: Råhuggen gravvård i röd granit med infällt bronsporträtt och försänkta textspeglar med upphöjd och polerad text.

Inskription: Hjalmar Gustafsson *1875 †1946 Uppered kommunens förtroendeman/ Nyeds kommun reste värden

Gravnummer: Kv 18 80*

Tillkomstår: 1945

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Liten, liggande sten i granit med upphöjd text.

Inskription: Teresia

Gravnummer: Kv 18 174*

Tillkomstår: 1944

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, inskription

Karaktäristik: Pulpetsten i diabas med försänkt text.

Inskription: Mor/Älskad - Saknad

Gravnummer: Kv 18 166

Tillkomstår: 1944

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, korssymbol, upplevelsevärde

Karaktäristik: Pulpetsten i röd granit med upphöjd och polerad text och inramning.

Inskription: Far

Gravnummer: Kv 18 182*

Tillkomstår: 1944

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, symbol – strålande stjärna

Karaktäristik: Pulpetsten i polerad diabas med upphöjd text och försänkt symbol.

Inskription: Mor *15/9 1853 †25/4 1944

Gravnummer: Kv 18 186

Tillkomstår: 1944

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Låg, stående gravvård i granit med infälld och förgylld text och symbol.

Inskription: Emma Amalia Jansson f. Mattsson *1876 †1944

Gravnummer: Kv 18 188

Tillkomstår: 1944

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Liten gravvård i röd granit med försänkt text.

Inskription: Märtha Andersson Molkom *1907 †1944

Gravnummer: Kv 18 187*

Tillkomstår: 1938 (hustrun dog 1944)

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, symbol – strålande sol

Karaktäristik: Låg, stående sten i diabas med polerad framsida och försänkt text.

Inskription: Aug. Johansson Hedås *1855 †1938

Gravnummer: Kv 18 189*

Tillkomstår: 1944

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, inskription – sentens (utropstecken)

Karaktäristik: Liten pulpetsten i röd granit med polerad ovansida och försänkt text.

Inskription: Anna Stina Jansson *1866 †1944/Vila i frid!

Gravnummer: Kv 20 47*

Tillkomstår: 1935

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, geografisk hemvist

Karaktäristik: Mycket liten, stående sten i granit med polerad och upphöjd text.

Inskription: Vår mor Maria Kull Gaperud

Gravnummer: Kv 20 62

Tillkomstår: 1934

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, geografisk hemvist.

Karaktäristik: Låg gravvård i röd granit med polerad framsida och försänkt och förgylld text och symbol.

Inskription: Augusta Rosenberg * 1864 t 1934 Spätterud

Gravnummer: Kv 20 56*

Tillkomstår: 1934

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinjen, socialhistoria, geografisk hemvist, dekor - stigande sol, kors

Karaktäristik: Låg, stående gravvård i diabas med polerad textspegel och dekor, försänkt och förgylld text.

Inskription: J.E. Ericsson Krakerud *1886 †1934

Gravnummer: Kv 21 26

Tillkomstår: 1954

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Liten pulpetsten i granit med polerad och upphöjd text och inramning.

Inskription: John-Ove *1954 †1954

Gravnummer: Kv 21 41*

Tillkomstår: 1954

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, geografisk hemvist, korssymbol

Karaktäristik: Liggande gravvård i röd granit med upphöjd och polerad text och symbol.

Inskription: Birgit Johansson Persbol *1919 †1954

Gravnummer: Kv 21 43

Tillkomstår: 1953

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, korssymbol

Karaktäristik: Liggande gravvård i röd granit med polerad, upphöjd text och symbol.

Inskription: Elisabet Broberg *1873 †1953

Gravnummer: Kv 21 42*

Tillkomstår: 1954

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, korssymbol

Karaktäristik: Låg, stående sten i röd granit med upphöjd text och symbol.

Inskription: Lisa Nyberg *1884 †1954

Gravnummer: Kv 21 45

Tillkomstår: 1953

Urvalskriterium: Ev. del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, geografisk hemvist.

Karaktäristik: Låg och bred gravvård i granit med upphöjd och polerad text och dekor.

Inskription: Julius Jansson Repartorp *1871 †1953

Gravnummer: Kv 21 49*

Tillkomstår: 1953

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, unik på kyrkogården, upplevelsevärde

Karaktäristik: Låg gravvård i råhuggen, röd granit med försänkt, slåthuggen textspegel och försänkt text i svart.

Inskription: Mor

Gravnummer: Kv 21 61–62*

Tillkomstår: Okänt

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, upplevelsevärde

Karaktäristik: Liten pulpetsten i råhuggen, röd granit med försänkt textspegel och försänkt text.

Inskription: Mor

Gravnummer: Kv 21 51*

Tillkomstår: 1953

Urvalskriterium: Ev. del i tidigare allmänlinje, socialhistoria, geografisk hemvist.

Karaktäristik: Liggande gravvård i röd granit med upphöjd och polerad text och symbol.

Inskription: Viktor Johansson Persbol *1878 †1953

Gravnummer: Kv 21 63–64*

Tillkomstår: 1951

Urvalskriterium: Belägen i tidigare allmänlinje, geografisk hemvist, korsymbol

Karaktäristik: Mellanhög gravvård i ljus granit med polerad textspegel och dekor (gravvård och palmblad) och försänkt text och kors i svart.

Inskription: Henrik Olsson *14/6 1861 †26/11 1951 Kristina Olsson S Rådom *20/10 1858 †8/4 1922

Gravnummer: Kv 22 127*

Tillkomstår: 1941

Urvalskriterium: Del i tidigare allmänlinje, socialhistoria

Karaktäristik: Liten liggande gravvård i röd granit med upphöjd och polerad text och inramning.

Inskription: Emil Gunnar Karlsson *1891
†1941

Gravnummer: Kv 26 50*

Tillkomstår: 1969

Urvalskriterium: Träkors, ovanligt

Karaktäristik: Omålat träkors

Inskription: -

Gravnummer: Kv 23 84

Tillkomstår: 1956

Urvalskriterium: Sten 1 - inskription – sentens, tidstypisk katalogsten, dekor

Karaktäristik: Låg och bred gravvård i diabas med asymmetriskt placerad dekor med försänkt och förgylld text.

Inskription: John-Olov *18.7 1954 †25.5
1956/Herren är min herde

Värdefulla gravvårdar Nyeds kyrkogård

* återlämnad gravplats

Kv 2 24-25

Kv 3 17-18
Kv 3 21-22

Kv 4 83-84*
Kv 4 99*

Kv 6 43-46*

Kv 8 4-5
Kv 8 22-23
Kv 8 41-42

Kv 9 40-41*
Kv 9 63*
Kv 9 105–106

Kv 11 48-49
Kv 11 78-79*

Kv 13 4-5*

Kv 13 16-18
Kv 13 36-37/55–56*
Kv 13 38-39*
Kv 13 109–110*

Kv 14 13-16
Kv 14 21-24
Kv 14 86-87*
Kv 14 102–103*

Kv 15 42-43*

Kv 16 35*
Kv 16 49-50*

Kv 21 25*

Kv 26 55-56*
Kv 26 60-61*

VÅRD OCH UNDERHÅLL

I skriften *Vård av gravstenar* som utgivits av Riksantikvarieämbetet kan man läsa om vilka olika rengöringsmetoder som kan användas till olika typer av sten och vid olika sorters beläggningar. Det kan dock konstateras att det mycket tidsödande arbetet med att göra ren en sten ofta har en ganska kortlivad effekt.

Gravvårdar av sten drabbas som regel främst av *biologisk påväxt*, d.v.s. lavar, alger och mossor. Om dessa är misspydande kan diskuteras men de gör ibland inskriptionerna oläsliga. Vissa lavar löser även upp ytskiktet på stenen så att de olika mineralkornen lossnar, och eftersom den biologiska påväxten innehåller fukt bidrar den också ofta till frostsprängningar. Kortfattat kan sägas att påväxten minskas om stenen borstas ren från skräp och nedfallande löv. Det är också bra om man kan hålla efter vegetation runt stenen så att den inte hamnar i ständig skugga, vilket gynnar påväxten. Rengöring görs med fördel under tidig vår eller sen höst, då speciellt lavar är mycket aktiva och därmed mjukare och lättare att avlägsna. Hårda stensorter kan rengöras med högtryckstvätt under förutsättning att de inte har förgyllningar och dylikt som kan ta skada av behandlingen. Det är också viktigt att försäkra sig om att inte stenen har några sprickor. Om den uppvisar sådana skador ska endast varmt vatten (max 60°C), ev. med några droppar diskmedel eller såpa, och mjuk borste användas. Man kan också mjuka upp lavarna innan rengöring genom att under några veckor låta stenen stå insvept i våta tygsäckar och plast.

Sedimentära bergarter som sandsten, kalksten och skiffer uppvisar ibland *vittringsskador* som är relaterade till svaga skikt i stenen. Kalkhaltiga stenar som kalksten, marmor, viss sandsten och skiffer kan också vittra kemiskt genom att de reagerar på föroreningar i luften.

Porösa bergarter är också känsliga mot *frost- och saltsprängningar*. Ofta samverkar olika nedbrytningsfaktorer och resultatet visar sig som sprickor, avflagningar, stenbortfall mm.

När järn finns i stenens direkta närhet kan järnet oxidera och sedan reagera med stenen, vilket leder till rostbruna *järnmissfärgningar*. Om dessa visar sig svåra att få bort genom tvätt enligt samma metod som beskrivits ovan bör man rådgöra med stenkonservator. Detta gäller även kopparmissfärgningar. Viktigt är dock att skydda metallen från vidare oxidation. Rost ska stålborstas eller blåstras bort och därefter målas med rostskyddsfärg och täckfärg. Om en rostande järndubb orsakar missfärgningar eller sprängning av stenen bör denna utbytas mot en rostfri syrafast sådan.

Sten är som regel mycket känslig för *mekanisk påverkan*. Vid ovarsam hantering kan lätt ett hörn eller en korsarm falla. Ett sätt att undvika mekaniska skador kan vara att köra med trimmer närmast stenarna för att undvika att man kör på dem med gräsklippare.

Stearinstänk och sot från marschaller är ett annat problem som kan vara svårt att avhjälpa om det hamnat på en porös och ojämn yta. Stearin skrapas bort med ett trä- eller plastverktyg, men kan eventuellt också lösas upp med kemiskt ren bensin. Sotränder kan tas bort med hjälp av en suddgummiliknande produkt som t.ex. gomma pane.

Om kyrkogården utsätts för *klotter* bör en klottersaneringsfirma snarast kontaktas. Klotter är lättare att ta bort ju "färsrare" det är.

För den som är ovan vid hantering av sten kan det ibland vara svårt att göra rätt bedömningar varför berörd personal bör utbildas av fackman. Många åtgärder kan också vara av en sådan art att de endast ska utföras av utbildad stenkonservator. T.ex. kan en konservator ta bort lavar på ljusa kalkstenar och marmorsorter med släkt kalk, vars höga pH dödar laven och dess rötter. Biocider och gifter är begränsat verksamma, men viss effekt har

noterats hos Bor-preparat som t.ex. Boracol. Kommersiella preparat som innehåller Kaliumhydroxid, lut, är starkt frätande och bör inte användas eftersom de kan leda till skador på porösa stenar.

Gravvårdar och staket i gjutjärn kan rent allmänt anses vara hotade eftersom rostskador uppstår på grund av brist på underhåll. Det händer också att staket monteras ner för att underlätta gräsklippning med maskin.

Staket, kors och dekorationer av järn har traditionellt rostskyddsbehandlats på två sätt. Antingen genom linoljebränning eller genom applicering av blymönja. I båda fallen rengörs järnet med borste som är mjukare än underlaget. Vid linoljebränning penslas järnet omsorgsfullt med kokt linolja som kryper in i porerna, innan bränningen tar vid. Behandlingen bör upprepas till dess att ett fullgott resultat uppnåts. Vid blymönjebehandling grundas järnet, efter att ha befriats från rostbeläggningar, med blymönja (får idag bara användas av yrkespersoner) och stryks därefter med oförtunnad linoljefärg. Fördelen med det sistnämnda alternativet är att arbetet kan utföras på plats.

Gravvårdar av trä kan även de ses som hotade eftersom risken att de förstörs av röta är påtaglig om de inte underhålls. Vid färgbortfall och behov av underhåll bör målade träkors skrapas. Därefter målas korset med linoljefärg av god kvalitet. Linoljefärgstillverkarens instruktioner ska följas. Lackade träkors skrapas och lackas med båtack av god kvalitet.

Bevaka namnskyltar och lösa metallbokstäver som riskerar att lossna. För att bevara denna äldre typ av gravmarkörer kan man, när träet inte håller ihop längre, låta tillverka en replik. Den nya gravvården ska då utföras exakt lika den befintliga vad gäller material (ofta kärnfuru), form, storlek och bemålning. Var uppmärksam på detaljer som fasningar i ändträet, vilket är av stor betydelse, både för utseende och för vattenavrinning.⁹

För Nyeds kyrkogård har en särskild skötsel- och underhållsplan för gravvårdar framtagit 2022.

⁹ Texten har framtagit av Maud Forsberg, Antikvarietjänst i samråd med Stefan Holmgren, Stenkonservering Väst. Textmaterialet har tidigare använts i Värmlands Museums *Bevarandeprogram för Arvika Kyrkogård*. Arvika kyrkogårdsförvaltning och Värmlands Museum har gett sin tillåtelse till användandet av texten.

ORD OCH SYMBOLER

ORDLISTA¹⁰

Allmänning/allmänna kvarteret/allmänna linjen – avser vanligen avgiftsfria gravar utan gravrätt, med gravsättning i löpande följd. Det var det enda alternativ till köpta familjegravplatser tills systemet upphörde 1964.

Bautasten – Hög gravsten, ofta med grovt huggna sidor som var vanlig från förra sekelskiftet och in på 1920-talet.

Begravningsplats – Område som är anordnat för förvaring av avlidnas stoft eller aska. Begravningsplatser omfattar kyrkogårdar, andra gravområden, minneslundar m.m. Jämför med **kyrkogård** som är en begravningsplats invid en kyrka.

Benhus – Mindre byggnad som förr användes som förvaring av uppgrävda människoben.

Bogårdsmur – Mur eller inhägnad av trä som omger en kyrkogård.

Familjegrav – Uttrycket är inte rättsligt definierat men avser oftast en gravplats med utrymme för flera avlidna. Sådana gravplatser var avgiftsbelagda fram till 1964.

Gravplats – Är inritad på gravkartan och kan ha utrymme för en eller flera gravar. Rätten till gravplats regleras i begravningslagen och ingår i begravningsavgiften.

Gravrätt – Den rätt som uppstår när en gravplats upplåts för gravsättning av en avliden. Om ingen efterlevande kan eller vill bli gravrättsinnehavare är gravrätten förbehållen den avlidne i 25 år efter gravsättningen. Gravrättsinnehavaren får bestämma om vem som ska gravsättas på gravplatsen, utformningen av gravanordningen och om gravplatsens utsmyckning. Innehavaren har ansvar för att gravplatsen hålls i ordnat och värdigt skick.

Gravvård – Minnesmärke vid en gravplats, t ex en gravsten. Gravvården omfattar också stenramar, staket, kedjor och monument vid graven.

Grusgrav – Gravvård där markytan över graven täcks med grus.

Häckben – Häckar längs gravens sidor som skjuter ut från rygghäcken.

Kvarter – Avdelning av en begravningsplats inritad på gravkartan, som består av flera gravplatser.

Kyrkobalk/kyrkobalk – Äldre benämning på kyrkogårdsavgränsning, ofta i timmer. Ordet användes också ibland om murar.

Kyrkogård – Begravningsplats invid en kyrka. Jämför med *begravningsplats*.

Köpegrav/Köpt gravplats – Gravplats som innehavaren köpte nyttjanderätten till. Upplåts för viss tid eller för all framtid. Jämför med **allmänning**.

Likbod – Enklare utrymme där avlidna förvarades och visades i äldre tid. Likbod kan jämföras med bårhus.

Porthus eller **stiglucka** – Fanns vid ingångar till kyrkogården från medeltid och framåt, med syfte att hindra djuren från att passera fritt. Ibland hade porthuset eller stigluckan formen som en liten byggnad, med tak och fyra väggar. Annars enklare utformad som en port med enkel överbyggnad. Under 1800-talet blev grindar vanligare.

Rygghäck – Häck mellan rader av gravvårdar. Blev vanligt under 1930- och 40-talen.

Sorgträd – Träd med hängande grenar som planterats på en grav och symboliserar de anhörigas sorg.

¹⁰ Ordförklaringar är hämtade från Sörensen, *Begrepp i begravningsverksamheten* 2005 och boken *Ett levande kulturarv: kyrkogårdar i Växjö stift*, 2009.

Trädkrans – Träd planterade längs med kyrkogårdsmuren runt en kyrkogård. Vanligt från och med tidigt 1800-tal av arkitektoniska och hygieniska skäl.

Vintergrav – Utrymme där liken förvarandes tills tjälen var borta och det gick att gräva gravar. Vintergraven kunde vara en källare under kyrkan, ett större murat utrymme under jorden utomhus eller en bod i anslutning till kyrkogården.

SYMBOLER¹¹

Alfa och omega – A och Ω eller α och ω. Första och sista bokstaven i det grekiska alfabetet, symboliserar begynnelsen och slutet. I kristen konst syftar de på Kristus. På gravvårdar visar de att den bortgångne såg gud som sin begynnelse och sitt yttersta mål.

Bruten pelare eller bruten stubbe – Symboliserar det avbrutna livet.

Duva – Symbol för Den helige Ande. Ofta har duvan då en korsgloria och omges av strålar. På gravvårdar symboliserar duvan den kristna själen som gått till den eviga vilan.

Ek/Ekblad – Styrka, motståndskraft. Eken är ofta symbol för odödlighet. Livets träd är en ek.

Eldslågan – Symboliserar ofta den dödes själs brinnande längtan efter saligheten.

Fackla – En dödsymbol från antiken. Nedåtvända facklor symboliserar livet som släcks ut.

Hjort – Symbol för Kristus eller för den till Kristus längtande själen.

Händer som fattar varandra – Betecknar trohet och äktenskaplig kärlek.

IHS – Jesusmonogram. Det består av de tre första grekiska bokstäverna i namnet Jesus. Kan också tolkas som Iesus Hominum Salvator – Jesus människornas frälsare, In Hoc Signo Vinces – I detta tecken skall du segra, In Hoc Salus – I detta finnes frälsning, Iesus Homo Sanctus – Jesus den heliga människan, Iesum Habemus Socium – Vi hava Jesus som följeslagare. På svenska kan förkortningen stå för Jesus Herrans Son eller Jesus Hela Saligheten.

Kors – Inom kristendomen en symbol med många betydelser. Över 400 korsformer lär finnas. Korset påminner om Jesu korsdöd, men är också ett Jesu Kristi segertecken. Vanligast på gravvårdar är det latinska korset. Kors med korsändar med klöverbladsform – trepass – symboliserar treenigheten.

Kors, ankare och hjärta - Tro, hopp och kärlek.

Krans – Evighetssymbol. I kristen symbolik står kransen ofta för seger över mörker eller synd.

Krona – Uppståndelse, seger över det onda. Symboliserar den högsta existensnivå som kan uppnås.

Lagerkrans – Symbol för odödlighet och det nya livet i Kristus.

Lilja – Förgänglighet, livets obeständighet med också oskuld och kyskhets. Om liljekvisten har tre blomkalkar symboliserar det treenigheten eller Marias jungfrulighet före, under och efter inkarnationen.

Murgröna – Odödlighet. Kan också symbolisera den sanna kärleken, trohet, evigt liv och den himmelska glädjen.

Oljelampa – Kristen symbol som ersatte antikens fackla. Symboliserar odödlighet och beredskap. En tynande oljelampa symboliserar livet som slocknar.

Palmkvist – Uppstigande, seger, pånyttfödelse, evighet. Tillsammans med ett kors symboliserar palmkvisten det nya testamentet.

Ros – Symboliserar genom sina kronblad Jesu fem sår på korset. Också symbol för Maria och jungfrulighet. Även använd som kärlekssymbol.

¹¹ Symbolförklaringar är hämtade från Biedermann, *Symbollexikonet*, 1989, Dahlby, *De heliga tecknens hemlighet : om symboler och attribut*, 1999 och boken *Gravkonst*, 1930.

Stjärna – Vanligast på gravvårdar är de fem- och sexuddiga stjärnorna. Den femuddiga stjärnan är morgonstjärnan men skyddar också mot djävulen. En sexuddig stjärna eller en stjärna med åtta strålar är Betlehemsstjärnan. Den sexuddiga stjärnan symboliserar dels Maria, dels födelseundret i Betlehem, men kallas också för Davidsstjärnan och symboliserar judarna i hela världen. Den sexuddiga stjärnan kan också vara skapelsens stjärna, eftersom Gud skapade världen på sex dagar.

Sädesax – Uppståndelsesymbol eller yrkessymbol för lantbrukare.

Timglas – Livets förgänglighet, tidens flykt. Vanlig symbol på bl a gravvårdar sedan 1700-talet. Ibland omgiven av vingar.

Triangel – Den gudomliga treenigheten.

Träd – I kristen ikonografi är trädet en symbol för det av Gud skapade livet. Dess årstidsförändringar står för liv, död och återuppståndelse.

Urna – Dödssymbol. En urna med flammor åsyftar det nya livet efter döden. En draperad urna symboliserar död och begravning.

Vinranka – Vinträdet symboliserar Kristus och grenarna dem som hör samman med honom. Också symbol för himmelsk glädje.

Änglar – Tröstare, ledsagare, Guds budbärare. Änglar kan ha olika attribut med symbolik, exempelvis krans eller palmkvistar som båda är segertecken.

KÄLLOR

Muntlig

Gunnel Åsberg, Nyeds hembygdsförening

Tord Näslund, kyrkogårdsmästare i Karlstads pastorat, kyrkogårdsförvaltningen

Litteratur

Andreasson, Anna, *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*, Stad & Land 184, SLU, Alnarp 2012

Bengtsson, Rune & Bucht, Eivor (red.), *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, MOVIUM-sekretariatet i samarbete med Institutionen för landskapsplanering, SLU, Alnarp, 1992

Biedermann, Hans, *Symbollexikonet*, Forum, Stockholm, 1991

Carlsson, Åke & Hultengren, Svante, *Kyrkogården: en Noas ark*, 1. uppl., Naturcentrum, Stenungsund, 2007

Dahlby, Frithiof, *De heliga tecknens hemlighet: om symboler och attribut*, 8., omarb. uppl., Verbum, Stockholm, 1999

Forsberg, Maud, *Bevarandeplan för kyrkogårdarna i Arvika pastorat*, Arvika 2016

Furuskog, Hjalmar, *De värmländska järnbruken*, Filipstad 1924

Jonsson, Magdalena (red.), *Ett levande kulturarv: kyrkogårdar i Växjö stift*, Växjö stift, Växjö, 2009

Kyrkor i Karlstads stift, del 1, Värmlands Museum, Karlstad 2008

Libeck Carina, *Bevarandeplan för kyrkogårdar i Grums pastorat*, Grums 2015

Myrberg, Karin, *Bevarande planer för kyrkogårdar i Säffle pastorat*, Säffle 2012

Nordström, Annalena, *Kyrkan mitt i byn*, Arvika kommun, kulturförvaltningen, Arvika, 1999

Oskarsson, Linnea, *Att inventera perenner: en handledning*, Centrum för biologisk mångfald, Alnarp, 2008

Sörensen, Ann-Britt (red.), *Begrepp i begravningsverksamheten 2005*, Movium, Alnarp, 2005

Wadsjö, Harald (red.), *Gravkonst*, Samfundet för hembygdsvård, Gleerup distr., Lund, 1930

Internet

Lantmäteriets historiska kartarkiv

Riksantikvarieämbetets "e-arkiv" och "Bebyggelseregistret".

www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/programmet-for-odlad-mangfald-pom/gront-kulturarv/

www.artdatabanken.se/

<https://digitaltmuseum.se/>

<https://www.wermlandsbilder.se/>